

ВНЗ «Український католицький університет»

Факультет суспільних наук

Кафедра журналістики

Пояснювальна записка

до магістерської дисертації

освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

**на тему «Кампанія за створення Комісії США по голоду 1932-33 років
в Україні: за матеріалами видань «Свобода», «Америка»,
«The Ukrainian Weekly»»**

Виконала:
студентка 6 курсу, групи СЖУ 17/М
галузі знань
06 «Журналістика»
спеціальності
061 «Журналістика»
Гаврилюк Х. Ю.

Керівник – Яневський Д. Б.
Консультант – Кіпіані В.Т.

Рецензентка – Улюра Г. А.

Львів – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ РУХУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗА ВИЗНАННЯ ГОЛОДУ 1932-33 РОКІВ В США.....	9
1.1.Рівень організованості української діаспори в США у 60-80-х роках як чинник кампанії за створення конгресової комісії по голоду в Україні.....	9
1.2.Актуалізація дискурсу голоду 1932-33 років напередодні кампанії за створення комісії з його дослідження.....	17
РОЗДІЛ II. ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КАМΠΑНІЇ ЗА СТВОРЕННЯ КОМІСІЇ США ПО ГОЛОДУ 1932-33 РОКІВ В УКРАЇНІ.....	25
2.1. Ознаки та форми політичної участі українців, які брали участь в кампанії за створення комісії США по голоду в Україні.....	25
2.2. Підвищення політичної суб'єктності української діаспори через створення та діяльність Комісії США по голоду 1932-33 років в Україні.....	35
РОЗДІЛ III. РИТОРИКА ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ «СВОБОДА», «АМЕРИКА», «UKRAINIAN WEEKLY» ЩОДО ВИЗНАННЯ В США ГОЛОДУ 1932-33 РОКІВ В УКРАЇНІ.....	44
3.1. Теоретико-методологічні засади вивчення кампанії за визнання голоду 1932-33 років в пресі української діаспори в США.....	44
3.2. Висвітлення кампанії української діаспори за створення Комісії США по голоду в Україні.....	47

3.3. Дискурс голоду 1932-33 років в Україні у друкованих виданнях української діаспори США.....	52
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Україно-російський конфлікт призвів до інтенсивної актуалізації теми голоду 1932-33-го років та включення Голодомору до українського нарративу в цьому конфлікті. Важливим залишається його міжнародне визнання. Восени 2018 року Сенат та Палата представників Конгресу США визнала Голодомор геноцидом українського народу. Постановча частина резолюції містить визнання висновків Урядової Комісії США щодо голоду 1932-1933-го років, зокрема, про те, що «Сталін та його оточення вчинили у 1932-33-х геноцид проти українців».

Геноцидний дискурс голоду в Україні, який сформувався в США та на міжнародному рівні впродовж останніх двох десятиліть, створювався та транслювався українською діаспорою на початку 80-х років минулого століття. Зокрема, через ведення кампанії за створення урядової комісії США по голоду в Україні, яка залишається маловідомою та малодослідженою.

Актуальність теми зумовлена потребою опису суспільно-політичного контексту розвитку українського діаспорного руху за визнання голоду, адже успішне лобювання українських питань на міжнародному рівні є релевантним для сучасних практик. Дослідження дозволяє зрозуміти, як планувати кампанію та використовувати медіа, як формувати наратив та позиціонувати його. Адже прогрес у створенні конгресової комісії, незважаючи на відсутність наукового консенсусу щодо голоду, свідчить про те, що адвокація діаспори була впливовішою за дискурс голоду, який формував Радянський Союз.

Наразі серед наукових досліджень домінують ті, які розглядають громадянську участь української діаспори, а не політичну. Також

недослідженим залишається медійний дискурс голоду в пресі діаспори. Вцьому аспекті аналіз даспоральних видань нас цікавить не тільки, як можливість відтворити події через їхнє висвітлення, але й також для розгляду медіа як каналу ретрансляції повідомлень, необхідних протягом кампанії. Ми пропонуємо дослідити, як медіа-дискурс вибудовувався навколо практик політичної участі української діаспори.

Теоретико-методологічною базою дослідження стали праці М.Куропася, який описав історію української еміграції в Америці, Ф.Сисина, який досліджував становлення наукового дискурсу Голодомору. У роботі ми відштовхуємось від визначення геноциду Р. Конквеста. Послуговуємось теоріями політичної участі Л. Мілбрата та М.Каазе, а в дослідженні дискурсивних практик – Е. Лакло, Ш. Муфф та Н.Феркло. Архівні матеріали фонду Українського національного музею Чикаго дозволяють ширше окреслити історичний наратив досліджуваного періоду.

Мета дослідження – дослідити, як кампанія за створення Комісії США по голоду в Україні вплинула на політичну участь української діаспори та охарактеризувати медійний дискурс голоду 1932–1933 років у виданнях «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly».

Мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити рівень організованості української діаспори в США у 1960-80-х роках як чинник кампанії за створення конгресової комісії по голоду в Україні;
- охарактеризувати та типологізувати форми політичної участі, що мали місце впродовж кампанії за створення комісії;
- проаналізувати суспільно-політичний дискурс українського голоду 1932-33-х років в США;

- охарактеризувати медіа-стратегію видань «Свобода», «Америка», «The Ukrainian Weekly» у висвітленні кампанії;
- проаналізувати медійний дискурс голоду в Україні, який транслювався у виданнях діаспори;
- провести низку інтерв'ю з представниками української діаспори, які брали участь в кампанії за створення Комісії по голоду.

Об'єкт – рух української діаспори за визнання в США голоду 1932-33 в Україні. **Предметом** дослідження є політична участь української діаспори в кампанії за створення Комісії США по голоду в Україні та її медійний аспект.

Емпіричну базу дослідження складають тексти періодичних видань діаспорних організацій, опубліковані протягом 1982-1985 років ХХ століття та спогади учасників кампанії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1982-1985 років ХХ століття — проміжок часу між вшануванням 50-ї річниці голоду та створенням Комісії США по голоду 1932-33 років в Україні. Ми розширюємо хронологічні межі до 1988-го року для другого підрозділу другого розділу, аби дослідити політичну суб'єктність політичної діаспори в період, коли комісія вже функціонувала.

Новизна роботи. Досліджуючи українську діаспору та третю хвилю еміграції, науковці залишаються у парадигмі збереження ними національної ідентичності всередині діаспори. Більшість досліджень спрямовані на опис громадської діяльності діаспорних організацій. Натомість ми розглядаємо політичну участь протягом кампанії за створення комісії та типологізуємо її форми. Водночас ми проводимо дискурс-аналіз видань «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly» та розглядаємо висвітлення кампанії як частину її стратегії.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використали такі методи: описовий, системний аналіз, метод case-study,

дискурс-аналіз, метод інтерв'ю. *Описовий* метод використовуємо для компілятивного аналізу попередніх досліджень, присвячених діяльності організацій за визнання голоду 1932-33 років. *Системний аналіз* використовуємо для аналізу суспільно-політичних чинників руху української діаспори за визнання в США голоду 1932-33 років в Україні; *метод case-study* – для проблемно-ситуаційного аналізу форм політичної участі. Для опису соціально-політичного дискурсу, у якому створювались матеріали, що висвітлювали кампанію, для визначення причинно-наслідкових зв'язків між діяльністю української діаспори у США і медіа-стратегіями видань «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly», а також для опису панівних дискурсів діаспорної преси був використаний метод *дискурс-аналізу*. Метод *інтерв'ю* дозволив зібрати спогади безпосередніх учасників та учасниць кампанії. Для структурування дослідження використовуємо *проблемно-хронологічний та системно-структурний методи*.

Теоретичне та практичне значення роботи. Результати даного дослідження можна використати для подальшої систематизації знань про політичну участь української діаспори в США та її форми. Третій розділ роботи буде актуальний в дослідженні домінуючих дискурсів преси української діаспори. Практичне значення має дослідження медіа-стратегії видань «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly» для досягнення організаціями української діаспори політичної мети.

Структура роботи. У першому розділі «Суспільно-політичні чинники руху української діаспори за визнання в США голоду 1932-33 років в Україні» аналізуємо рівень організованості української діаспори у 1960-80-х роках як чинник кампанії за створення конгресової комісії по голоду в Україні. Також досліджуємо, як актуалізували тему голоду в США напередодні кампанії. У другому розділі «Політична участь української діаспори в кампанії за створення Комісії США по голоду 1932-

1933 років в Україні» обґрунтовуємо, чому участь діаспори була політичною, а не громадською, виокремлюємо її характеристики та форми. Аналізуємо, як участь в кампанії та діяльність в комісії підвищила політичну суб'єктність діаспори. У третьому розділі «Риторика видань української діаспори «Свобода», «Америка», «The Ukrainian Weekly» щодо визнання голоду 1932-33-го років в США» описуємо методологію дослідження висвітлення кампанії в пресі діаспори, визначаємо основні медіа-стратегії та аналізуємо публікації видань.

У Додатках подаємо зразки матеріалів про участь в кампанії зі сторінок видань «Америка», «Свобода» та «Ukrainian Weekly»; а також інтерв'ю з учасниками кампанії.

РОЗДІЛ І. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ РУХУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗА ВИЗНАННЯ ГОЛОДУ 1932-33 РОКІВ В США

1.1. Рівень організованості української діаспори в США у 60-80-х роках як чинник кампанії за створення конгресової комісії по голоду в Україні

В історії формування сучасної української діаспори в США простежуються чотири хвилі масового переселенського руху з України. Умовні хронологічні рамки першої з них охоплюють період з останньої чверті 19 століття до початку Першої світової війни, другої – час між двома світовими війнами, третьої – період після Другої світової війни. Четверта хвиля виникла на перетині 80-х та 90-х років минулого століття.

Згідно з концепцією канадського соціолога Р. Бретона, спільнота для повноцінного відтворення в умовах іноетнічного і полікультурного середовища потребує спеціальних інституцій – організацій соціального, культурно-освітнього та політичного характеру, засобів масової інформації, навчальних закладів для підготовки кадрів [14]. У цьому підрозділі ми аналізуємо, чи були організаційні структури та рівень організованості діаспори чинником кампанії за створення Комісії США по голоду в Україні. Водночас ми враховуємо, що успішність організаційних структур є контекстною [21]. Тому накладаємо діяльність діаспоральних організацій на суспільно-політичну ситуацію в США.

Ми розглядаємо організаційний потенціал діаспори у прив'язці до теорії соціального капіталу (соціальних мереж). Основна її ідея полягає в наступному: соціальний капітал має вплив на спроможність в досягненні спільної мети [36]. Науковець Тімоті Кларідж наголошує на важливості

соціального капіталу у вирішенні проблем. Визначають чотири виміри соціального капіталу: неформальні соціальні зв'язки, формальні соціальні зв'язки, довіра і норми колективної дії. У всіх цих вимірах мета полягає у встановленні відносин для отримання нематеріальних і відчутних переваг у короткостроковій або довгостроковій перспективі [22].

Оскільки соціальний капітал є широким терміном, ми зосереджуємо увагу на тому, як сформовані через різні організації соціальні мережі стали передумовою для проведення кампанії за створення комісії Конгресу.

Ми обираємо для дослідження рівня організованості та громадської активності діаспори 1960-80-ті роки, які передували кампанії за створення комісії, тому що саме в цей період представники діаспори оформили інституційну мережу організацій. Ми використовуємо метод case-study, тобто збір інформації про суб'єктів.

Інституційне оформлення діаспори у 1960-70-х роках пов'язано з третьою хвилею міграції, яка була політично вмотивованою. До цього, у міжвоєнні роки, діаспора була орієнтована більше на Україну та співпрацю з українськими організаціями. Відтак однією з характеристик діаспори стало дотримання нею ізоляціоністської позиції, за висловом Г. Грабовича, створення нею «етнічного гетто», що унеможливило ефективну репрезентацію та лобіювання [11]. Першою масштабною за змістом та результатами акцією, що згуртувала українську діаспору США, стала допомога українським біженцям і переміщеним особам після Другої світової війни. Заснований з цією метою Злучений український американський допомогивий комітет (ЗУАДК) розгорнув кампанію проти насильної репатріації українців з таборів переміщених осіб до СРСР. Певною мірою під її впливом Конгрес США у 1948 році ухвалив закон, що дозволив цій категорії осіб емігрувати до США. Так, протягом 1948-1952 років до Штатів приїхали понад 110 тисяч українців. 15 лютого 1947 року в Нью-Йорку емігранти третьої хвилі створили організацію «Самопоміч».

Вона мала на меті надавати допомогу новоприбулим емігрантам та вирішувати проблеми у процесі адаптації. У 1980-х роках існувало 30 українських кредитних спілок в усіх містах, де була українська громада.

Більшість представників третьої хвилі еміграції з 1945 року, за визначенням Мирона Куропася, були освіченими людьми: переважно вони закінчили університети або інші вищі навчальні заклади, «тож приїхавши до США в часи доброї економічної кон'юнктури, вони швидко пристосувалися і, хоч тяжко працювали, тепер втішаються життям американського середнього класу [8]. Серед причин третьої хвилі еміграції найчастіше зустрічаються політичні переслідування зі сторони радянської влади.

У 1960-80-х роках українська діаспора переходить до концепції української спільноти в Америці, яка, за визначенням Р. Ільницького, передбачає часткову асиміляцію у американське суспільство: «Ми відверто кажемо, що в політичному сенсі хочемо стати повноцінними американцями і канадцями, але так само заявляємо, що хочемо бути американцями і канадцями з українськими традиціями і українською культурою» [4]. Обравши цю концепцію, післявоєнні емігранти не тільки активно творили власні суспільні організації, а й ставали членами попередньо створених. Оскільки третя хвиля була доволі політизованою, у цей період активізується діяльність громадсько-політичних організацій. Їх умовно можна розділити на дві групи – організації-філії американських Демократичної та Республіканської політичних партій. Як правило, це місцеві комітети, що підтримують конкретного кандидата на виборну посаду, до яких входили представники української діаспори. До другої групи належать українські політичні партії в еміграції, часто нащадки політичних організацій, створених в Україні. Вони віддзеркалювали ідеологічно-політичну диференціацію української діаспори, частково успадковану з міжвоєнного періоду еміграції в Європі, політичного

досвіду Західної України до 1939-го року та, деякою мірою, сформовану складними процесами в Україні в період Другої світової війни.

Українські групи представлені націоналістичними угрупованнями «мельниківців» та «бандерівців» (Закордонне представництво Української головної визвольної ради), які є нащадками Організації українських націоналістів. Вони першочергово займалися діяльністю, орієнтованою на Україну. Координаційний орган «Ідеологічно споріднені націоналістичні організації» представляє мельниківців, Об'єднання українських академічних товариств «Зарево» та жіночу філію «Український золотий хрест». У таборі бандерівців організацією-надбудовою є Український визвольний фронт, що представляє Товариство українських студентів ім. М. Міхновського (ТУСМ), Спілка української молоді (СУМ).

Нас передусім цікавить діяльність організацій, які орієнтували свою діяльність на українську громаду в США, та їхня співпраця з американським політикумом. Саме вони, здебільшого, брали участь в кампанії української діаспори за створення конгресової комісії.

Найактивнішу інтеграцію в американське суспільство мав Український конгресовий комітет Америки (УККА). Вона проявлялась на двох рівнях: персональному – робота представників на Демократичну та Республіканську партії, та інституційному – співпраця конгресу з партіями та органами влади. Якщо у 1950-х роках ця співпраця була тільки на рівні муніципалітетів, то після 1960-х років вона виходить на центральний рівень. Можна стверджувати, що в середині 1980-х років українська діаспора США досягла значних результатів в політичній інтеграції, хоча у кількісному вимірі її участь у вищих владних структурах так і не стала значною. УККА став координаційним центром усіх емігрантів США. У 1969 році члени УККА на чолі з Куропасем і Шмагалою створили Українську національну республіканську федерацію. У 1972 році її відзначили як один з найкращих етнічних підрозділів Республіканської

партії. Для виходу діаспори з самоізоляції УККА створює Комітет зовнішніх справ, до завдань якого входила кореляція американської зовнішньополітичної стратегії з прагненням українців до створення незалежної держави. Тоді ж до обов'язків першого віце-президента УККА додався контроль за зв'язками з Республіканською та Демократичною партіями[11]. У 1977 УККА створив безпосереднє представництво у Вашингтоні – Українську національну інформаційну службу.

Наймасовішою була громадська організація взаємодопомоги «Український народний союз» (УНС). За її сприяння було встановлено пам'ятник Тарасу Шевченку у Вашингтоні у 1964 році та організовано Український науковий інститут при Гарвардському університеті.

Діяльність УККА та УНС передбачала часткову асиміляцію в американське суспільство, що накладається на концепцію української спільноти в Америці Р. Ільницького. Ці дві організації будуть брати активну участь в кампанії діаспори за створення комісії.

Введення у 1960-х роках етнічних українців у федеральні установи є чинником лобістської складової кампанії діаспори. Ю. Кістяківський був спеціальним помічником президента Д. Ейзенхаузера з питань науки і технологій, головою президентського наукового консультативного комітету та Федеральної ради з науки і технологій (1959-1961), Н. Головін – радником президентської адміністрації з питань авіації і космонавтики (1962-1968), Й. Харик – заступником міністра ВПС США (1960-1963). У 1970-80-х роках діаспорі не вдалось провести своїх представників до Конгресу, проте вдалось розширити своє представництво у виконавчій владі. Уродженець Івано-Франківщини А. Бернс був головою Федеральної резервної системи США, а лідер УНС Мирось Куропась – спеціальний радник президента з етнічної політики. Кількість українців зросла в Адміністрації Р. Рейгана, що вплине на ведення кампанії у 1980-х роках, а пізніше на просування законопроекту про створення комісії в комітетах

Конгресу. Джеймс Мейс, який згодом очолив комісію Конгресу США з голоду в Україні, писав: «Українська громада виявила безпрецедентну для неї політичну активність на американській політичній сцені... Найважливішим аспектом цього прориву була його політична складова»[12].

Третя хвиля української еміграції містила значний відсоток молоді, яка реалізувала свої прагнення, створюючи молодіжні організації, серед них – Спілка Української Молоді (СУМ), Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ), Пласт. Популярні серед української молоді організації СУМ і Пласт, які пропагували ідеї християнства та націоналізму, відродилися ще у таборах для переміщених осіб, й у США функціонували за зразком таборів для переміщених осіб. На початку 1960-х років членами молодіжних організацій у США і Канаді були 15 000 осіб. Найефективнішим інструментом залучення молоді були виховно-відпочинкові табори. Активна заангажованість молоді до товариств у діаспорі є свідченням потреби у соціальних зв'язках у межах своєї етнічної спільноти. Приїзд третьої хвилі еміграції спричинив швидке зростання кількості шкіл українознавства, які створювали не лише церковні організації, а й громадські об'єднання нової хвилі. У 1971 році у США існували приблизно 150 шкіл українознавства[8]. Вони були поділені рівномірно між Шкільною радою УККА та католицькими і православними парафіями. Зростала також і кількість католицьких шкіл. У 1971 році діяли 33 початкові школи, чотири середні школи та два навчальні заклади, прирівняні до коледжу.

Створення у США численних українських організацій різної політичної орієнтації – громадських, професійних, жіночих, молодіжних – сприяло розвитку української преси та її диференціації за тематикою та політично програмовими ознаками. За даними, що подає Енциклопедія української Діаспори, у 1958 році було 79 видань, в 1963 році – майже 300.

В ці роки редактор однієї з найвпливовіших діаспорянських газет «Свобода» Лука Мишуга формулює теорію «двох батьківщин»: видання зберігає баланс між українськими та американськими дискурсами [2]. Українські видання діаспори починають орієнтуватись на нове покоління: з'являється англомовна преса, розширюється тематика, все більше американських новин починає потрапляти на шпальти українських газет. Нам видається, що саме в цей час редактори видань усвідомили, що асиміляція українських мігрантів є невідворотною і почали орієнтуватись на те, як позиціонувати їх в американському суспільстві.

Контент-аналіз газетних видань, проведений дослідницею діаспорної періодики Веронікою Чекалюк доводить, що з початку 1960-х років спостерігається кількісно-якісне зростання пресових органів діаспори, які є дієвим фактором об'єднання світової спільноти українців. У них про Україну, життя українців було 35% публікацій від загального обсягу, а 65% становили матеріали, які висвітлювали проблеми українців діаспори [19]. Аналіз періодики діаспори від появи до громадської активності емігрантів третьої хвилі після 1960-х років засвідчує трансформацію соціальних смислів, які еволюціонували від економіко-соціальних до громадсько-політичних. У третьому розділі ми проаналізуємо роль медіа української діаспори у веденні кампанії за створення конгресової комісії, зокрема тих, через які українська діаспора позиціонувала свою позицію найсистемніше – «Свобода» та «Ukrainian Weekly».

На активізацію української громади впливала «холодна війна». Організації діаспори об'єднувались для участі в міжнародно-інформаційних кампаніях, спрямованих першочергово на дискредитацію радянської влади та захист прав людини в Радянському Союзі. Серед міжнародно-інформаційних кампаній українців важливе місце займає кампанія по відзначенню Тисячоліття хрещення Руси-України, кампанія

допомоги жертвам Чорнобильської катастрофи, акція протидії русифікації, а також участь у Гельсінському процесі. Активну участь у вказаних кампаніях брали Світовий конгрес вільних українців, Американці в обороні людських прав в Україні, Український конгресовий комітет Америки, Українсько-американська координаційна рада. Кампанії були менш тривалими та системними в порівнянні з кампанією діаспори за створення комісії по голоду.

У 1970-80-ті роки значна увага органів влади, ЗМІ та громадськості країн Заходу була підвищена до заборони діяльності УГКЦ і УАПЦ в СРСР. Інформаційно-пропагандистські акції української діаспори привели до винесення цієї проблеми на міжнародний рівень. До участі в кампанії та підтримці вимог українців організаціям української діаспори США вдалося залучити Президента США Рональда Рейгана, віце-президента Джорджа Буша, губернаторів штатів і провінцій, мерів міст, представників місцевої влади, науковців, релігійних і громадських діячів США. Керівництво США неодноразово під час проведення ювілейної кампанії підкреслювало відчутний внесок українців в розвиток країни, здійснювало підтримку вимог української громади в галузі дотримання прав людини та забезпечення релігійної свободи в СРСР і УРСР. Дії української діаспори привернули увагу урядів, офіційних осіб та громадськості США та країн Заходу до недотримання прав людини і особливо релігійної свободи в СРСР, стимулюючи їх до активного обговорення і позитивного вирішення цих питань на міжнародному рівні, зокрема, під час переговорів з урядом СРСР [15].

Організації, які мали в своїх програмних або статутних документах положення, згідно з якими, метою їх діяльності була боротьба за державну незалежність України, та інституційно посилились у 1960-70-х роках, візьмуть участь в кампанії за створення Комісії Конгресу США по голоду в Україні. Серед них УККА, Український народний Союз, «Американці в

обороні людських прав в Україні». Загалом наприкінці січня 1983 року представники 45 діаспорних організацій створили Крайовий громадський комітет у США для вшанування пам'яті жертв голоду.

Повертаючись до концепції Д. Бретона, яка передбачає, що для відтворення та позиціонування діаспора потребує спеціальних інституцій – соціально-політичних організацій, засобів масової інформації, освітніх закладів, можемо стверджувати, що до початку 1980-х років українська діаспора вибудувала їх. На організаційну діяльність впливала «холодна війна», яка давала додаткові стимули для розгортання антирадянської діяльності в інших кампаніях. Вибудовані соціальні мережі сприяли участі діаспори в кампанії з відзначення Тисячоліття хрещення Руси України, допомоги жертвам Чорнобильської катастрофи, участі у Гельсінському процесі, які передували кампанії за створення комісії США по голоду. Водночас участь в попередніх кампаніях була громадською, тоді як участь в кампанії за комісією Конгресу США – політичною, що ми доводимо в другому розділі дослідження.

1.2. Актуалізація дискурсу голоду 1932-33 років напередодні кампанії за створення комісії з його дослідження

Сучасні стереотипні уявлення та домінантні дискурсивні практики про голод 1932–33 років, які усталилися в українському суспільстві впродовж останніх двох десятиліть, є ідеологічним конструктом, створеним впродовж 1970-80-х років. Він вибудовувався спільними зусиллями громадських діячів, фахових істориків та публіцистів і суспільно легітимованим через офіційну версію національної історії та комеморативні практики і ритуали. Цей конструкт, який отримав назву Голодомор, виконує пізнавальні, пояснювальні, виховні, мобілізуючі

функції в різних сферах суспільного життя – від науки до освіти, від повсякденної свідомості до політики.

Певні стереотипні уявлення про голод 1932–33 років, які стали масовими, набули статусу історичної пам'яті та наукового знання, були сконструйовані і трансльовані в суспільство спочатку зусиллями громадських і політичних діячів української діаспори Північної Америки, а згодом легітимовані через наукові праці дослідників українського та неукраїнського походження і висновки Комісії США по голоду в Україні, об'єднані спільною метою про відновлення – «історичної справедливості».

Прийнято вважати, що наратив Голодомору саме як геноциду проти українського народу був оформлений за часів Адміністрації Президента В. Ющенка, зокрема, через комеморативні практики. Водночас геноцидний дискурс Голодомору оформлювався в 1980-х роках українською діаспорою. Ще раніше – у 1970-х роках – в середовищі української діаспори виникла культурна травма Голодомору. Це відбулось у хронологічному періоді між створенням Українського наукового інституту Гарвардського університету у 1973-му році та публікацією книги Роберта Конквеста «Жнива скорботи» у 1986-му році. Дослідниця Дженніфер Боррік вважає, що тоді з'явилася «голодуюча ідентичність» української діаспори. Тоді ж виникає певна традиція представлення Голодомору, власне повторення репрезентацій та образів Голодомору. Ми називаємо травму саме культурною, а не історичною, бо вона не була подієвою, а потребувала механізмів, які підтримували її.

У попередньому підрозділі ми проаналізували організованість діаспори як чинник ведення кампанії за визнання голоду в Україні. В цьому підрозділі маємо на меті проаналізувати, як тема Голодомору стала актуальною напередодні самої кампанії української діаспори. Ми припускаємо, що вона актуалізувалась через приїзд до США третьої хвилі міграції, а віктимізація в дискурсі Голодомору накладалась на домінуючий

антирадянський дискурс під час холодної війни.

До 1970-х років минулого століття тема Голодомору не була помітною. Канадський історик Ф. Сисин серед причин її «непопулярності» називає низький інтерес західних дослідників до історії України як такої та зосередженість на історії СРСР. На його думку, дослідники США і Канади приділяли більшу увагу інституційному становленню радянської системи як такої, питанням соціальної історії та нехтували етнічним та національним питаннями [27]. В середині ХХ століття увага була прикута до масштабніших подій, які безпосередньо впливали на західний світ, зокрема, Друга світова війна. Поява ревізійністської течії в дослідженнях Радянського Союзу на Заході, яка мала позбавити наукові дослідження ідеологічних нашарувань, мала посприяти вищому інтересу до голоду в Україні. Водночас науковці залишались достатньо обережними в період холодної війни, адже сприймали тему голоду як складову ідеологічної риторики української діаспори. Додатковим чинником була орієнтація на вивчення російської мови та доступ до центральних радянських архівів, а не республіканських. На Заході не вистачало джерел, щоб досліджувати голод.

Діаспора мала усунути одну з домінантних інтерпретацій голоду в США – неправильна економічна політика, себто, помилка, а не запланований геноцид. У 1930-х роках журналіст *The New York Times* Уолтер Дюранті пише, що «будь-який звіт про голод в Росії сьогодні є перебільшенням або злоякісною пропагандою», і що «немає фактичного голоду або смерті, але поширеною є смертність від хвороб через недоїдання» [24]. Водночас в архівах Форейн офіс зберігається датоване 26 вересня 1933 року свідчення Уолтера Дюранті співробітникові британського посольства у Москві Уїльяму Стренгу про те, що «Україна стекла кров'ю» і що «торік у Радянському Союзі безпосередньо від нестачі продуктів чи через пов'язані з цим причини померли, ймовірно, 10

мільйонів людей». 31 березня 1933 року в «The New York Times» Уолтер Дюранті публікує матеріал під назвою «Росіяни голодні, але не помирають від голоду». У 1933 році США встановили з СРСР дипломатичні відносини.

У 60-х роках дискутували, чи був Голодомор взагалі, відштовхуючись від критично недостатньої джерельної бази. У 1970-80-х роках зосередились на його спланованості і, меншою мірою, на його скерованості проти українців, як етнічної групи. Саме 1970-80-ті роки будемо вважати періодом «гласності» Голодомору в США. Через те, що тема десятиріччями приховувалась радянською владою, в ці роки спрацював механізм компенсації заборони та відновлення репресованої пам'яті.

Тема голоду 1932-33-х років була дієвим елементом в дискредитації комуністичної влади, отже, від самого початку мала наступально-пропагандистську спрямованість. Нам важливо зрозуміти, як дискурс Голодомору до 1980-х років став геноцидним. Припускаємо, що він оформлювався через колективну пам'ять та транслювався через медіа.

Ми вживаємо поняття колективної пам'яті в розумінні соціолога Моріса Галбваха. Він розглядав її як сукупність індивідуальних спогадів, які вибудовуються через спілкування з іншими членами групи, до якої індивід належить. Членство і спілкування всередині групи слугує засобом, за допомогою якого індивід формує свої внутрішні образи як спогади. Через ці спогади він зв'язується з групою: індивідуальні спогади зливаються, утворюючи колективну пам'ять [28]. Травматичні події з минулого непросто використовувати як національний наратив до тих пір, поки не зрозуміло, як травма впливає на колективну пам'ять, як із нею впорались безпосередні жертви. Водночас колективна пам'ять вибудовується навколо наративів і перебуває під їхнім безпосереднім впливом.

Образ і зображення Голодомору почали відтворювати у таборах для переміщених осіб. Українці зі Східної України, яких голод зачепив більшою мірою, переповідали історії українцям із Західної України, і навпаки. Водночас українці зі сходу вчилися видавати себе за українців з Заходу, щоб переконати міграційних агентів США. Разом із цим вони витісняли свої спогади про пережите. Вже перебуваючи в США, мігранти боялись говорити про голод публічно, щоб їхні близькі в Україні не зазнали переслідувань з боку радянської влади. Також вони боялись за себе, бо їх могли звинуватити у наданні недостовірної інформації імміграційним агентам під час процесу відбору в післявоєнні роки. Через це травматичні спогади не могли інтегруватись у реальність, у схеми попереднього досвіду. Відтак не могли стати колективною пам'яттю. Поки Голодомор не виносили у публічний простір, не існувало травми та травмованої ідентичності на рівні спільноти. Таким чином, тоді Голодомор, будучи історичною трагедією українців, не можна було кваліфікувати як культурну травму.

Публічно про голод починають говорити в 1970-х роках. Дослідник Сатцевич стверджує, що термін «хвилі міграції» є неправильним, оскільки передбачає, що мігранти є недиференційованою масою. Та пропонує виокремлювати тих, хто пережив Голодомор і розглядає їх відособлено. Як стверджує В. Сатцевич, це дозволяє розглядати їхній наратив окремо [37]. Привернення уваги до Голодомору для діаспори було тим, що науковець Роджер Брубейкер називає будівництвом місця для пам'яті, а дослідниця

Д. Боррік – голодуючою ідентичністю [33]. Діаспора починає формувати наратив, який вписується в позиціонування української діаспори в США – втрата дому через трагічні події. Згодом він стане геноцидним.

Якщо «Голокост» розвинувся від етимологічного значення «тотального спалення» до «геноциду євреїв», то «Голодомор» зберіг

етимологічний сенс «морити голодом». Сам Рафаель Лемкін заперечував таке редуційне розуміння Голодомору у своєму есе «Радянський геноцид в Україні» ще у 1950-х роках. Водночас ця його промова не була зачитана під час відзначення роковин в Нью-Йорку. Для нього Голодомор – це найдовший і найширший експеримент русифікації – винищення української нації. «Радянський Геноцид в Україні» містить всі елементи, необхідні для обвинувачення за геноцид, згідно з Конвенцією 1948 року Р. Лемкін вказує на намір режиму знищити повністю українську націю шляхом фізичної анігіляції провідної частини її членів і перетворити решту на членів іншої групи – нової радянської нації, – а насправді – російської. Р. Лемкін звернув увагу на різницю між геноцидами євреїв і українців: «Варто зазначити, що спроби цілковитої анігіляції українців, як-от німці чинили з євреями, не було». Хоча обидві тоталітарні імперії хотіли знищити «Берлін – євреїв, а Москва – українців, то гітлерівська влада вбивала кого могла, а сталінська – вбивала провідну частину, а решту насильно перетворювала на членів нової, зросійщеної, радянської нації»[10].

Геноцидний наратив голоду українська діаспора транслиувала через пресу. У виданнях «Свобода» та «Ukrainian Weekly» його не називали геноцидом, але розглядали як навмисний, штучний голод, спрямований саме на українських селян, не тому, що вони були селянами, а тому, що вони були українцями. Згідно з цим наративом, Голодомор був одним із шляхів руйнування української нації. Називають його «Великим голодом» або «Українським Голокостом». У 1960-х роках газета «Свобода» починає публікувати свідчення тих, хто пережив голод в своїй постійній рубриці «З поживклих листків». Водночас в повідомленнях про голод тих років ми спостерігаємо, як різняться дані про демографічні втрати від голоду: «від 5 до 6 мільйонів українців померло від штучного голоду» [52]; «факт штучно зорганізованого голоду в Україні в 1932-33 роках, від якого

загинуло 7 мільйонів людей» [51]. Нам в інтерв'ю Уляна Мазуркевич пояснює це тим, що представники діаспори не знали точну кількість людей, які загинули, тому оперували різною кількістю. Ті, хто вижив, описують знищення на масовому рівні, стверджуючи, що «мільйони» людей загинули через голод. Його засуджують, оскільки люди були «невинними», що робить знищення гіршим, оскільки виключає з проведення геноциду самих українців: «мільйони невинних людей разом з дітьми і матерями вмерли на Україні від штучного голоду, запланованого і послідовно проведеного заходами комуністичного уряду» [50]. Тут у наративі з'являється конструкт «вони» - радянська влада: «Великий Голод організувала Москва руками своїх вірних слуг, московських десяти- і двадцятип'ятитисячників» [49]. Про факти участі українців у влаштуванні голоду в 1960-70-х роках ще не йдеться. Пізніше це викристалізується у свідченнях, які даватимуть комісії Конгресу США.

Спогади про «них» накладаються на антикомуністичний контекст 1970-х років, та деталізують інструменти Голодомору, який використовувала радянська влада: від колективізації до масового вбивства. Також йдеться про неможливість примирення, а відтак і про потребу у відновленні справедливості. Українці розповідають історію про велику несправедливість, що скоїли із їхнім народом на історичній батьківщині, але розповідають цю історію в Америці не тільки тому, що вони до неї належать, а й тому, що вона має відновити справедливість. В цей період чітко простежується віктимізація в наративі Голодомору.

Джеймс Мейс стверджує, що віктимізація заважала формуванню інших наративів про Голодомор, окрім наративу жертвовності. Українці, безумовно, постраждали, стали жертвами радянської політики, але це описує лише один аспект події. Віктимізація в цьому випадку передбачає загальне страждання та гомогенізацію жертви, що обмежує розуміння участі українців у кількох соціальних ролях під час Голодомору. Згодом

нарратив Голодомору вийде за межі віктимізації і стане ширшим.

Тема Голодомору репрезентувалася не тільки в контексті заповнення так званих білих плям історії, але й повернення до справжньої історії. Відповідно, єдина пануюча інтерпретація теми, яка виникла в цей час, сприймалася і як єдино правильна. Тоді ж українська діаспора, зокрема, представники третьої хвилі міграції починають формувати специфічний моралізаторський контекст дискурсивних практик про голод 1932–33 років.

Отже, протягом «холодної війни» українська діаспора в Північній Америці зверталася до пам'яті про голод як геноцид у своїй боротьбі з радянським комунізмом. Діаспора використала 50-ту річницю Голоду в 1983 році, аби привернути увагу міжнародної спільноти до цієї події, що ми детальніше опишемо в наступних розділах цієї роботи. У 1985 році Конгрес США створив комісію під керівництвом молодого історика Джеймса Мейса, щоб дослідити голод в Україні. У звіті комісії використовували термін «геноцид».

РОЗДІЛ II. ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КАМПАНІЇ ЗА СТВОРЕННЯ КОМІСІЇ США ПО ГОЛОДУ 1932-33 РОКІВ В УКРАЇНІ

2.1. Ознаки та форми політичної участі українців, які брали участь в кампанії за створення комісії США по голоду в Україні

У 1981 році українська діаспора США розпочала масштабну кампанію вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні, приурочену до 50-річчя цієї трагедії українського народу. Водночас ця кампанія мала на меті дослідження Голодомору та його визнання геноцидом. Активну участь у ній взяли понад 120 громадсько-політичних, релігійних, наукових, жіночих, молодіжних та професійних об'єднань українців. Ми досліджуємо політичну участь в цій кампанії та її форми, які демонструють рівень інституціоналізації української громади в США. Ми називаємо її кампанією за створення Комісії по голоду 1932-33 рр. в Україні в Конгресі США, тому що на певному етапі це стало основною метою української діаспори.

Створення Комісії США по голоду в Україні є політичним рішенням, відтак метою кампанії української діаспори, а також участь в ній ми вважаємо політичною. Якщо до 50-х років минулого століття політичну участь розглядали переважно як участь у виборах, то саме у другій половині століття, на яку накладаються події, які ми аналізуємо, поняття політичної участі почало набувати ширшого тлумачення – її починають розглядати як вплив громадян на прийняття політичних рішень. Більшість дослідників у своїх міркуваннях про політичну участь акцентують увагу в основному на таких головних компонентах: 1) залученість, поведінка, діяльність, законність дій, способи дій; 2) заради

чого здійснюються дії. Узагальнюючи наукові судження зарубіжних і вітчизняних авторів, можна їх згрупувати за критерієм цільової настанови. Так, С. Верба звертає увагу на те, що участь повинна впливати на відбір урядового персоналу або на його дії [1]. Тобто, йдеться про вплив на владу з боку громадянського суспільства та окремої особистості.

За основу нашого дослідження ми обираємо визначення німецького вченого М. Каазе, який розглядає політичну участь як «вільну активність громадян, орієнтовану на прямий чи опосередкований вплив на ухвалення тих чи інших варіантів або альтернатив на різних рівнях політичної системи». Таке визначення охоплює всю діяльність з метою впливу на політичні рішення. Основою політичної участі ми вважаємо рівень розвитку громадянської відповідальності, провідним стимулом – мотивацію, яка опосередковує форми соціально-політичної активності та типи політичної участі. Спосіб реалізації політичної участі може здійснюватися переважно у сфері комунікацій та на рівні конкретних дій.

У нашому дослідженні не можемо обмежитись категорією громадської участі, адже українська діаспора в своїй діяльності використовувала лобістські інструменти. Водночас ми підтримуємо інструментальне розуміння категорії політичної участі, тому маємо за мету не тільки описати її, а й типологізувати її.

За типологією Л. Мілбрата політична участь буває: 1) «глядацькою», яка включає в себе голосування та ініціювання дискусій з політичного предмету; 2) «перехідною», що передбачає спілкування з представниками влади, відвідування зборів та мітингів; 3) «гладіаторською», що включає дії, які безпосередньо впливають на політичну систему, а отже, пересікаються з формами політичної діяльності [32]. Відносно чинних у державі законів зазвичай розрізняють конвенційні (легальні, законні) і неконвенційні форми політичної участі.

Конвенційна політична участь визначається відповідністю до норм права або традицій, які регулюють участь людей у політиці за правлячого режиму. Її визначення не викликає заперечень. Неконвенційна політична поведінка ставить під сумнів встановлені інститути і домінуючі норми.

Політичний активізм другої половини ХХ століття характеризувався переважанням масових членських організацій – індивідуальний учасник шукав колективної ідентичності та довгострокового зобов'язання в ієрархічних організаціях. Для української діаспори членство в організаціях було каналом набуття соціального капіталу в США. Дослідники Шлоцман і Брейді стверджують, що організації та асоціації забезпечують соціальну інфраструктуру для політичної участі. Враховуючи описані нами в першому розділі соціально-політичні обставини, можемо стверджувати, що українська діаспора мала достатній соціальний капітал на початку 1980-х років.

Діяльність української діаспори в ході кампанії за створення комісії була сконцентрована в декількох напрямках:

- 1) підготовка наукових праць та проведення міжнародних конференцій, присвячених Голодомору 1932 – 1933 років;
- 2) організація маніфестацій, мітингів та інших багатолюдних акцій на відзначення цієї трагічної події;
- 3) організація масштабної інформаційної кампанії в мас-медіа;
- 4) лобізм на рівні конгресменів та сенаторів США.

Як ми описували раніше, українська діаспора в прагненні інтернаціоналізувати тему голоду 1932-33 років через ряд заходів наслідувала приклад єврейського лобі в США. Центральний елемент ідеологічної риторики Голокосту – ідея мучеництва і щонайменше моральної та політичної компенсації за нього – став також базовою цеглиною ідеологічного дискурсу української громади протягом всієї кампанії [29].

Наприкінці січня 1983-го року представники 45 діаспорних організацій створили Крайовий громадський комітет у США для вшанування пам'яті жертв великого голоду. Комітет звернувся до всіх українців з такими словами: «Хай не буде жодної місцевості в США, де ви живете, яка не вшанувала би у вільний та величавий спосіб пам'ять жертв доконаного більшовицькою Москвою злочину!» [38]. Невдовзі комітет нараховував 120 церковних і світських організацій, які були створені у Нью-Йорку, Рочестері, Чикаго, Клівленді, Лос-Анжелесі, Сан-Франциско, та в багатьох інших місцевостях США, де компактно жили українці.

19 січня 1983 року митрополит Української православної церкви у США Мстислав оприлюднив звернення до прихожан, у якому, зокрема, сказав: «Поза церковним шануванням жертв великого голоду, очевидно, що і ми всі покликані до широкого всебічного усвідомлення нас самих і всього вільного світу про непомірно велику жертву, яку склала українська нація на вівтар оборони людини взагалі, а українська людина – зокрема» [40]. У січневому архіпастирському посланні собору єпископів Української автокефальної православної церкви наголошувалось, що 50-ті роковини «страшної трагедії нашого народу ми повинні голосно про неї промовити і пригадати про неї всьому світові... Нам не вільно мовчати!» [39]. 15 травня в меморіальній церкві Баунд-Бруку, де встановлена надгробна плита з написом «Вічна пам'ять мільйонам жінок і дітей, замучених голодом у 1932-1933 роках в Україні», відбулася літургія. У ній взяли участь митрополит Української православної церкви Мстислав, архієпископ Української автокефальної православної церкви Марко, митрополит Української католицької церкви Стефан.

4 червня 1983 року у США біля будівлі, де розміщувались постійні представництва СРСР, Української РСР та Білоруської РСР при ООН зібралися тисячі демонстрантів. У цей же день у Нью-Йорку був проведений Український день. Він розпочався масовим зібранням

українців біля штаб-квартири ООН. Виступаючи, серед яких були і представники інших національностей, засудили Голодомор 1932-1933 рр. в Україні, а також злочинний комуністичний режим.

Найбільша маніфестація відбулася 2 жовтня 1983 року у Вашингтоні під гаслом «Згадаймо самі й пригадаймо іншим», на яку приїхали 18 тисяч українців, які жили в Сполучених Штатах. Нам в інтерв'ю громадська діячка Уляна Мазуркевич, яка потім увійшла до комісії як публічний член, сказала, що вже на цьому етапі вона та інші представники діаспори радились із конгресменами щодо проведення кампанії. Відтак події, приурочені 50-им роковинам Голодомору, можна вважати початком кампанії за створення комісії США по голоду в Україні.

На акції у Вашингтоні Президент Українського народного союзу Іван Флис, виступаючи перед присутніми, закликав робити все можливе, щоб прискорити день, коли Голодомор визнають геноцидом. Конгресмен США Дон Ріттер у своєму зверненні до учасників зібрання сказав: «Ми тут для того, щоб розказати світові про людей, які зазнали страждань, розказати про жертви, про тих, хто вижив. Так, ми хочемо, щоб світ знав про цей злочин проти людства, але не для того, щоб викликати співчуття щодо жертв. Це співчуття і без того існує. Але ще важливішим є те, щоб світ зміг краще зрозуміти, що хвороба тоталітарного панування над людьми, які прагнуть стати вільними, приводить до геноцидів» [40]. Репортажі про маніфестацію у Вашингтоні були у вечірніх новинах ABC, NBC та CBS [8]. Один з учасників тих подій Орест Дейчаківський, екс-радник Гельсінської комісії при Конгресі США, каже, що це була безпрецедентна акція, на масштаби якої не розраховували самі українці.

У 1983 році тема Голодомору стала помітною для Адміністрації Президента США. Про це свідчить те, що в квітні президент Рональд Рейган надсилає на ім'я митрополита Мстислава листа, в якому, зокрема, закликав «пам'ятати цю жахливу подію сьогодні і в подальшому своєму

житті, щоб майбутні покоління не допустили її повторення». У липні 1983 року під час зустрічі у Білому домі з представниками етнічних організацій з нагоди 25-ї річниці Тижня поневолених народів Рональд Рейган згадав про «жахливий голод в Україні» і про сучасне поневолення «балтійських держав, Польщі, України та інших країн Східної Європи». А в штаті Нью-Джерсі, де була велика українська громада, 15 травня 1983 року оголосили Днем вшанування великого голоду в Україні. У виданій губернатором Томасом Кейном прокламації ця трагедія характеризувалась як «геноцид, якому немає рівного в історії людства» [21].

Ігор Ольшанський, голова організації «Американці в обороні людських прав в Україні» (АОЛПУ), вивчивши архіви комісії Конгресу США з Голокосту, офіційно запропонував створити ідентичну комісію з вивчення причин та наслідків великого голоду в Україні 1932-1933 років. При Конгресі й Президентові США вже була створена Гельсінська комісія, де працював Орест Дейчаківський. Отже, прецеденти були. Конгресмен від штату Нью-Джерсі Джеймс Флоріо і сенатор від цього ж штату Білл Бредлі підтримали ідею Ігоря Ольшанського, який звернувся до них по допомогу. Важливим чинником було те, що в штаті, який вони представляли, жило багато українських виборців. У тих місцевостях, де компактно проживали українці, АОЛПУ ініціювала масштабну акцію. Президенту, сенаторам, конгресменам направили десятки тисяч петицій: індивідуальних і колективних листів, телеграм, електронних листів. Агітували підписувати петиції УКК та Світовий Конгрес. Представники діаспори приїздили у Вашингтон та особисто зустрічались із законодавцями. Серед них була Уляна Мазуркевич. За її словами, українська діаспора не створювала спеціальних фондів, щоб фінансувати кампанію, та не наймала професійних лобістів. Сприяли кампанії особисті знайомства з сенаторами та конгресменами.

Велику роль в кампанії відіграла громадська організація Americans

for Human Rights in Ukraine – Американці в обороні людських прав в Україні (АГРУ), яка основним завданням мала захист прав політв'язнів. Вплив АГРУ, в порівнянні з іншими організаціями, полягав в тому, що це була американська, а не суто емігрантська організація. Сильну підтримку проект Комісії отримав також від Українського народного союзу (УНС), його голови доктора Івана Флиса, віце-голови доктора Мирона Куропася, який увійде до складу комісії, як член від громадськості.

Орест Дейчаківський відзначає роль тижневика «Ukrainian Weekly» в проведенні кампанії та популяризації необхідності створення урядової комісії. Зокрема, тижневик випустив два окремі номери та одну книжечку, повністю приурочені 50-літтю Великого голоду. Темі голоду також був приурочений увесь номер від 20 березня 1983 року. Ще раніше - 20 березня 1982 року - Ukrainian Weekly підготував випуск про Голодомор на 60 сторінок, який надіслали всім сенаторам на конгресменам США.

У листопаді 1983 року конгресмен Джеймс Флоріо вніс до палати представників законопроект про створення при Конгресі комісії з вивчення голоду в Україні. У випуску від 24-го лютого 1984 року в «Свободі» підсумовують попередній рік, що «відзначився надзвичайними зусиллями української громади в Америці, щоб згадати самим і нагадати іншим про винищення української нації голодом у 1932-33 роках» та нагадують про завдання комісії, яка має бути створення при Конгресі. А завданням української громади в США у 1984 році є «сконцентрувати увагу і забезпечити відповідний натиск на американських законодавців, щоб законопроект конгресмена Дж. Флоріо про створення голодової комісії став дійсністю. Тому усім американцям українського походження, слід писати, телефонувати, посилати телеграми і мейлеграми до конгресменів та сенаторів, відвідувати місцеві бюро в їхніх виборчих районах, їхні бюро у Вашингтоні, домагаючись, щоб вони були спонсорами

Законопроекту число 4459 та активно працювали за його впровадження» [62].

У березні 1984 року аналогічний законопроект сенатор Білл Бредлі вніс на розгляд Вищої палати. Віце-президент Українського народного союзу і колишній радник Президента США Дж.Форда з етнічних питань М. Куропась свого часу забезпечив перемогу на виборах сенатора від штату Іллінойс Ч.Персі, що очолив сенатський Комітет із міжнародних відносин. Тому проходження законопроекту в ньому не натрапило на штучні перепони, 19 вересня того ж року Комітет схвалив текст законопроекту й передав його повному складу Сенату, той прийняв документ одногolosно [6].

У Палаті представників поставилися до цього питання пасивно. Голова комісії у закордонних справах Д. Фассел не бажав зайвий раз «гнівити Москву». Його підтримував голова підкомісії Д. Майка, який зрештою очолить створену комісію. Слухання в підкомісії, очолюваній Д.Майкою, відбулося 3 жовтня 1984 року. Це був передостанній день роботи Конгресу 98-го скликання. Р. Палмер, який виступав від адміністрації, обрав негативну позицію. Він заявив, що не потрібна ще одна бюрократична комісія, за якою послідуєть подібні домагання інших етнічних груп. Навпаки, конгресмен Д. Рот, який представляв інтереси Американського єврейського конгресу, нагадав, що в Конгресі США є комісія з Голокосту євреїв. Він підкреслив: «Обидва народи нищили через політичні причини і лише за те, що вони були тими, ким були. Тому Конгрес США повинен приділити їм однакову увагу, щоб весь світ дізнався про ті огидні і жахливі злочини».

Комісія у закордонних справах так і не подала законопроект, який лобіювали українські організації, до Палати представників. Їх підтримали чиновники з Державного департаменту, які виклали чотири причини, чим пояснювали стриманість адміністрації у справі ухвалення цього

законодавства: занадто вузьке – від голоду постраждали також інші етнічні групи, але законопроект ставить у центр уваги лише українців; законопроект передбачає залучення до розслідування великий бюрократичний апарат – 21 особу, періодичні послуги якого будуть оплачуватись на рівні заробітку федеральних службовців; історичні дослідження найліпше проводити в установах і закладах приватного сектора, а не державного; створення комісії призведе до того, що інші етнічні групи, наприклад, балтійці, почнуть вимагати створення подібних комісій для розслідування страждань, які вони пережили.

Білл Бредлі, користуючись правом сенатора вносити поправки в бюджет, в останній день роботи Конгресу включив до Фінансової резолюції витрати на діяльність тимчасової комісії з українського голоду. Палата представників з цією поправкою все ж таки погодилась, бо законопроект був схвалений Сенатом, а часу на дискусію вже не було. Фінансова резолюція, з поправкою в сумі 400 тисяч доларів, мала бути схвалена негайно, інакше уряд залишився би без грошей. 12 жовтня 1984 року Президент США Рональд Рейган підписав Фінансову резолюцію. Так, у Конгресі США була створена комісія, покликана, як вказувалось в законі, «здійснити вивчення українського голоду 1932-1933 рр., щоб поширити в світі знання про голод і забезпечити краще розуміння американською громадськістю радянської системи».

Існує думка, що створення такої Комісії було складовою антирадянської кампанії президента Рональда Рейгана проти «імперії зла». Однак, як ми описали, єдиним офіційним опонентом щодо створення такої Комісії була саме адміністрація Рейгана, яка вбачала порушення конституційної доктрини відокремлення повноважень виконавчої і законодавчої владних гілок у самому створенні так званих гібридних комісій з участю Конгресу і президентських представників. Водночас, щоб запобігти президентському вето, Комісію створили не окремим законом, а

як додаток до загального бюджету уряду.

Створення комісії було політичним рішенням, яке, за визначенням президента Фундації Голодомору-геноциду Миколи Кочерги, надавало політичної ваги та легітимності українській діаспорі. У прес-релізі організації «Американці в обороні людських прав в Україні» йдеться про те, що часто під час кампанії дискусія велася на такому рівні: «Окей! Чого вам треба? На слухання законопроекту немає часу, бо є важливіші справи, такі як, чи може бути Єрусалим столицею Ізраїлю?». Серед важливих справ українська діаспора без фінансового капіталу поставила тему голоду на порядок денний. Вона пройшла три рівні політичної дії, які виокремлює С.Верба: формулювання вимог, рівень спроможності передачі інформації та рівень тиску для прийняття політичного рішення.

Протягом кампанії політична участь української діаспори мала наступні конвенційні форми: участь у діяльності організацій, що опікуються проблемами спільноти; об'єднання організацій через спільну мету; залучення медіапідтримки; комунікація із представниками керівництва штатів та Конгресу США; організація та участь у демонстраціях та акціях; лобіювання законопроекту. Підписання петицій деякі західні дослідники називають неконвенційною формою політичної участі. Релевантною для нашого дослідження видається думка Г. Алмонда про те, що значній частині населення демократичних країн доводилося підписувати петиції, і ця форма політичної дії «стала настільки звичною, що вже не може вважатися неконвенційною» [35]. Водночас вона характерна для політичної культури Америки. Політична участь української діаспори має форми та характеристики, притаманні політичній системі США.

2.2. Підвищення політичної суб'єктності української діаспори через створення та діяльність Комісії США по голоду 1932-33 років в Україні

Комісія США з питань Голодомору в Україні була створена 13 грудня 1985 року, «щоб провести дослідження українського голоду 1932-1933 років з метою розширення обізнаності про голод і надання американській громадськості кращого розуміння радянської системи». Акт про створення комісії зобов'язав її:

1. Дослідити голод в Україні 1932-1933 років. Комісія мала зібрати всю доступну інформацію про голод; проаналізувати причини та наслідки Голодомору для української нації та інших країн; дослідити та вивчити реакцію вільних держав на Голодомор;
2. надати Конгресу остаточну доповідь результатів досліджень не пізніше за два роки після установчого засідання комісії.

До складу комісії увійшли 15 членів. Серед них: чотири представники від Конгресу США, двоє від партії більшості та двоє від партії меншості; два представники від Сенату США, по одному від більшості та меншості; по одному представнику від Державного департаменту, Департаменту освіти, охорони здоров'я та соціальних служб, призначені Президентом США після консультацій з секретаріатами відповідних департаментів, шестеро представників від українсько-американської спільноти та правозахисних організацій. Представники влади відігравали в роботі комісії символічну та технічну роль. Основну роботу здійснював виконавчий апарат. На посаду виконавчого директора на прохання організації «Американці в обороні людських прав в Україні» призначили Джеймса Мейса, який керував проектом «Усна історія українського голодомору» та опрацьовував матеріали, що ввійшли в книгу Роберта Конквеста «Жнива Скорботи». Мейс не мав стереотипів,

пов'язаних з етнічним походженням та міг поставитися до цієї трагедії українського народу без емоцій. Нас передусім цікавить робота Джеймса Мейса, який не був українцем, але розробив методологію дослідження, робота публічних членів комісії та підтримка діяльності комісії з боку діаспори, а також, реакція на результати дослідження.

У попередньому підрозділі ми проаналізували політичну участь української діаспори протягом кампанії, виокремили її характеристики та форми. Відтак дійшли висновку, що діаспора мала здатність до усвідомленої політичної участі, метою якої був вплив на політичні процеси та прийняття рішення на свою користь.

У цьому підрозділі ми аналізуємо, як через практики участі в контексті створення комісії та протягом її функціонування українська діаспора США підвищила свою політичну суб'єктність. Під політичною суб'єктністю маємо на увазі рівень соціального капіталу, якщо послуговуватись категоріями П. Бурдьє, який дозволяє брати участь в публічній політиці [20]. Тобто, суб'єктність як статус в публічному просторі. Наше визначення ґрунтується на розумінні Мішелем Фуко суб'єктності, як позиції, яка робить актора визнаним [26].

Конгресмени та сенатори США розглядали роботу в комісії, як можливість отримати голоси виборців українського походження у своїх штатах. Українська діаспора використала створення комісії та роботу в ній для підвищення власної статусності в США, а також своєї суб'єктності для Радянського Союзу, зокрема, через результативність комісії.

Кожен конгресмен та сенатор, який увійшов до комісії, мав право призначити публічного члена, тобто представника з української громади. За словами Дж.Мейса, він неодноразово пояснював американським політичним діячам внутрішні політичні реалії етнічної субкультури українців, дійсність якої не мала жодного відношення до американських демократів чи республіканців, а стосувалася конфліктів між бандерівцями

і мельниківцями, греко-католиками й автокефальниками. Кожна з груп намагалась посилити свою роль саме через співпричетність до конгресової комісії. Сам він називає своє призначення директором комісії «результатом великої політичної гри», в якій він участі не брав, але водночас бачив, як українська громада, яку він називає складовою американського громадянського суспільства, впливала на політиків США[13].

До комісії від української діаспори увійшли Мирон Куропась, Даніель Марцишин, Уляна Мазуркевич, Анастасія Волкер та Олег Верес. Мирон Куропась до цього був радником з етнічних питань в адміністрації президента США Дж. Форда. Уляна Мазуркевич очолювала Комітет людських прав у Філадельфії, ще до цього неодноразово виступала в Конгресі США зі свідченнями з українських питань та захищала дисидентів. Через конфлікт Д. Майки з І. Ольшанівським, який доклав величезних зусиль до створення комісії та розробив основу законопроекту, на його кандидатуру наклали вето. Замість нього призначили Деніела Марчишина від організації Американців в обороні людських прав в Україні. Сенатор Денніс Ді Консіні запропонував Олега Вереса з Каліфорнії. Другий конгресмен-демократ Денніс Гертел з Мічигана хотів довго не міг вирішити, чи то має бути колишня в. о. мера Чикаго Мері Бек, чи голова найбільшого дому пенсіонерів українського походження у своєму окрузі Анастасія Волкер. Зрештою, обрали Волкер.

Конгресмен Майка говорив, що на початку очікував, що перед штатом співробітників можуть поставити певні обмеження через політичну діяльність різних членів комісії. Водночас на останньому засіданні комісії він сказав, що не було жодного випадку, коли членам комісії означали, що не можна зачепати певних тем або досліджувати певні аспекти [18].

Комісія повинна була або дати обґрунтовану відповідь на принципові питання щодо того, чи був і яким був голод 1932-1933 років, або обмежитися загальною декларацією. Джеймс Мейс визначає своє завдання в комісії наступним чином – або ізолювати питання штучного голоду в Україні, або еволюціонувати його [13]. Встановив порядок денний роботи комісії та розробив методологію дослідження. Комісія провела слухання по всій країні й отримала свідчення 57 очевидців Голоду 1932-1933 років. Повні тексти цих слухань опубліковано у формі проміжних звітів й оприлюднено. Провели докладне опитування понад 200 очевидців. На відміну від показів під час громадських слухань, які з огляду на обмеження в часі мусять бути короткими, усні історії були потрібні для того, щоб оповідачі могли розказати про пережите. Тривалість деяких історій перевищила дві години. Більшість усних історій зібрали безпосередньо штатні працівники комісії та публічні члени комісії. Питання ставили за заздальгідь розробленою Мейсом схемою. Відповіді, накладені одна на одну, окреслювали цілісну картину подій. Усні свідчення мають певні проблеми: людина рідко визнає свою провину, проте історії порівнювали та зіставляли. Дж.Мейс побудував роботу комісії цілком просто. Маючи 57 вже записаних інтерв'ю, він викликав у Вашингтон свідків, які розповідали про те, що трапилося в Україні. Якщо свідки вільно не володіли англійською мовою, розповіді перекладалися головною асистенткою Мейса Ольгою Самійленко. Одночасно робоча група працювала над звітом комісії. Основний масив усних свідчень зібрав Леонід Герец, аспірант Гарвардського університету, йому допомагала Сью Вебер. Лариса Онишкевич переводила на комп'ютер зафіксовані на магнітофонних стрічках розповіді свідків. Сам Мейс писав англійською мовою резюме до всіх інтерв'ю і готував основні частини звіту.

Уляна Мазуркевич розповідає, що навіть зараз їй важко повірити, на якому високому рівні працювала комісія: «В засіданнях у приміщенні

Конгресу США брали участь конгресмени та сенатори – члени комісії, ми могли викликати свідків, їздили у відрядження, підготували звіт, а потім представили його на розгляд повного складу обох палат Конгресу. Роботу постійних членів комісії і усі видатки оплачував американський уряд, хоча я відмовилися від компенсації» (Додаток Б.1). Уляна Мазуркевич перемогою діаспори називає не створення самої комісії, а те, що на вимогу діаспори Конгрес США виділив на неї бюджетні кошти.

Через залученість до роботи в комісії публічні члени змогли вплинути на розроблення навчальних планів для середньої освіти в штатах. Доктор Куропась організував у Чикаго першу конференцію вчительсько-викладацького складу, присвячену Голодомору, взяв участь у детроїтській конференції та провів конференції у Вісконсині та Колорадо. Публічні члени комісії брали участь в конференціях учительсько-викладацького складу в Іллінойсі, Вісконсині, Мічигані, Колорадо, Нью-Джерсі, Коннектикуті та Аризоні. Про це йдеться у випуску Свободи за 15 лютого 1989 року. Комісія підготувала посібник про голод для вчителів і викладачів. Його написав доктор Куропась, а опублікували спільно з Українською національною асоціацією [3]. Нині його використовують в американських школах Іллінойсу. У Каліфорнії та Пенсильванії публічні представники комісії працювали з чиновниками, які відповідають за складання навчальних планів і були зацікавлені у включенні розділів про Голод. Подібні посібники видали Департамент освіти штату Нью-Йорк та філія Національної ради християн та євреїв у Коннектикуті, Західному Массачусетсі [31].

Вплив української діаспори в США підвищився ще до офіційного завершення першого мандату на її роботу. Про це свідчить поведінка та аргументи публічних представників на останньому засіданні комісії. На ньому доктор Куропась сказав, що українська громада задоволена роботою Комісії, тому вона підтримує законодавчий акт, який дав би

змогу продовжити її. Водночас вона погоджувалась на те, щоб не використовувати для цього кошти американських платників податків. Деніел Марчишин заявив, що уже роками адміністрація США, ліберальна чи консервативна, схильна вдавати, що нічого не помічає, коли йдеться про Радянський Союз та веде торгівлю із ним. Натомість зараз така політика не влаштовує українську громаду, тому вона може використати це проти адміністрації, якщо роботу комісії не продовжать. Він запропонував підтримати внесення законопроекту про продовження мандату комісії без додаткового фінансування з боку Конгресу [18].

22 квітня 1988 року текст звіту був переданий Конгресові США. Для закінчення проекту потрібно було ще не менше двох років. На першому етапі роботикомісія отримала від української громади приблизно 140 тисяч доларів приватних пожертв. До збору коштів був залучений Мирон Куропась. Він переконував, що українська діаспора профінансує продовження роботи комісії. Для лобіювання публічні члени використали виключно результати роботи комісії та складений кошторис. Зрештою, роботу комісії продовжили законом №100/340 від 1988 року й виділили для досліджень Голодомору з бюджету ще 100 000 доларів.

На основі зібраних історій та досліджень Комісія з голоду 1932-1933 років в Україні в Конгресі США зробила ряд важливих висновків. Серед них виокремимо наступні:

1. Немає сумніву, що велика кількість жителів Української РСР та Північно-Кавказького краю загинула від штучного голоду в 1932-1933 роках.

2. Жертви українського голоду налічують мільйони.

3. Голод не був пов'язаний із засухою.

4. Голодомор 1932-1933 рр. був зумовлений максимальним вилученням сільськогосподарської продукції у сільського населення.

5. Йосип Сталін в 1932-1933 роках здійснив геноцид проти українців.

6. Американський уряд мав своєчасну інформацію про Голодомор, але не вдався до будь-яких кроків, які могли би покращити ситуацію. Натомість, адміністрація розширила дипломатичне визнання радянської влади в листопаді 1933 року відразу після Голодомору [23].

Українська діаспора пролобіювала створення урядової інституції, що підвищило її вплив в межах США. Про це свідчить те, що члени діаспори увійшли до урядової комісії, а потім спромоглись вимагати продовження її роботи та отримали додаткові видатки з бюджету.

В контексті підвищення суб'єктності нам видається важливим також проаналізувати, як на діяльність діаспори та комісії у 80-х роках реагував Радянський Союз. До створення комісії радянське керівництво вважало, що навіть якщо на офіційному рівні у Конгресі США українці можуть довести факт геноциду, то це залишиться внутрішньою перемогою української еміграції. Інформацію про створення комісії не публікували ні в позитивному, ні в негативному забарвленні. У секретній постанові «Про пропагандистські та контрпропагандистські заходи щодо протидії розв'язаній реакційними центрами української еміграції антирадянській кампанії у зв'язку з продовольчими труднощами на Україні, що мали місце на початку 30-х рр», датованій 11 лютим 1983-го року, йдеться про те, «що відомства і організації республіки з метою протидії закордонній антирадянській кампанії з нагоди так званого 50-річчя штучного голоду в Україні вживають заходи пропагандистського і контрпропагандистського характеру» [17]. Тобто, ще до прийняття рішення про створення комісії, Радянський Союз запровадив ряд заходів на противагу тим, що реалізувала українська діаспора в США.

23 квітня 1983 року з'явився прес-реліз посла СРСР в Канаді Олександра Яковлева, у якому зазначалося, що ніякого голоду не було,

мовляв, були «труднощі» через засуху. Підкреслювалося, що переважна більшість селянства радянську владу підтримувала, а акти тероризму влаштовували селяни-куркулі [34].

На противагу конгресовій комісії США, Центральний комітет Комуністичної партії України (ЦК КПУ) восени 1986 року створив так звану антикомісію з розслідування голоду 1932-1933 рр. До неї потрапив історик Станіслав Кульчицький. Комісія мала «викрити фальсифікації українських буржуазних націоналістів закордоном» [6]. Поки Кульчицький працював в архівах, робота комісії зійшла нанівець. Вже від власного імені він звернувся до ЦК КПУ з аналітичною запискою, в якій запропонував визнати факт голоду (Додаток Б.3).

Коли комісія США з голоду в Україні готувалась оприлюднити перші результати дослідження, в Радянському Союзі вирішили посилити власний наратив подій 30-х років. 25 грудня 1987 року перший секретар ЦК Компартії України В. Щербицький мав виступити з доповіддю, присвяченою 70-річчю утворення УРСР. В його доповіді було до семи рядків про голод, нібито викликаний посухою. Уперше за 55 років член політбюро ЦК КПРС говорив про голод.

У вересні 1990 року з'явилась книга «Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів» під грифом Інституту історії партії при ЦК Компартії України. В ній були документи з архівних фондів ЦК ВКП і ЦК КПУ. Щодо її публікації дискусія відбулась на рівні політбюро ЦК Компартії України. На засіданні політбюро в січні 1990 року перший секретар ЦК Володимир Івашко запропонував видати книгу. Станіслав Кульчицький, який був на засіданні, стверджує, що на таке рішення вплинуло те, що комісія Конгресу опублікувала звіт, з яким ознайомились члени політбюро ЦК КПУ. [7] Щоб публікація стала можливою, видають постанову «Про голод 1932—1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з ним архівних матеріалів». Суть її визначається

одним реченням: «Архівні матеріали розкривають, що безпосередньою причиною голоду на початку 30-х років у республіці стало примусове, з широким застосуванням репресій, проведення згубної для селянства хлібозаготівельної політики» [16]. Тобто, діяльність «українських буржуазних націоналістів закордоном» вплинула на рішення Радянського Союзу щодо оприлюднення архівних документів.

Створення комісії по голоду в Конгресі та її діяльність підвищила суб'єктність діаспори в США, водночас ми не можемо вважати її виключно внутрішньою перемогою української еміграції, адже результати її діяльності змінили позиціонування Голодомору не тільки в США, що ми детальніше проаналізуємо в наступному розділі цієї роботи, а й в Радянському Союзі. Відштовхуючись від концепції суб'єктності як статусу в публічному просторі, про визнання свідчить те, що на противагу кампанії української діаспори, в Радянському Союзі запровадили контрпропагандистські заходи. Результати діяльності комісії, яку пролобіювала діаспора, не тільки змусили радянську владу змінити нарратив голоду та визнати його, а й стали основою для резолюції, де Голодомор 1932–1933 років визнається геноцидом українського народу, яку Конгрес США ухвалив минулого року.

РОЗДІЛ III. РИТОРИКА ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ «СВОБОДА», «АМЕРИКА», «UKRAINIAN WEEKLY» ЩОДО ВИЗНАННЯ В США ГОЛОДУ 1932-33 РОКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Теоретико-методологічні засади вивчення кампанії за визнання голоду 1932-33 років в пресі української діаспори в США

У третьому розділі ми маємо на меті дослідити мову видань діаспори у відповідності до патернів, які українська діаспора використовувала під час проведення кампанії за створення комісії США по голоду в Україні. Для цього ми використаємо метод дискурс-аналізу, який належить до соціально-конструктивістських методів дослідження.

Предметом дослідження в дискурс-аналізі виступають висловлювання, спосіб структурування яких має значимість для певної спільноти. Аналізують тексти, які містять колективні переконання, породжують або підсилюють їх, впускають ту або іншу позицію в дискурсивне поле.

Існують три основні підходи до розуміння методу дискурс-аналізу. Перший підхід Ернесто Лакло та Шанталя Муфф уявляє соціальний світ за допомогою значень і допомагає визначити панівний дискурс, тобто яка точка зору переважає у системі дискурсів. Другий підхід — критичний дискурс-аналіз Нормана Феркло — базується на тому, що дискурс є лише одним із багатьох аспектів будь-якої соціальної практики, отже, основним інтересом для цього підходу є дослідження змін. Третій підхід — дискурсивна психологія, яка зосереджена на спеціальних емпіричних прикладах використання мови, проте використовується не для дослідження наявних у суспільстві дискурсів, а для розуміння

використання дискурсивних патернів окремими людьми в створенні та обговоренні своїх уявлень про світ [5].

Для опису соціально-політичного дискурсу, в якому створювались матеріали, що висвітлювали участь української діаспори в компанії за створення комісії, ми обрали об'єднаний метод дискурс-аналізу, який полягає у використанні підходу Е.Лакло і Ш.Муфф та Н.Феркло. Цей метод допоміг визначити причинно-наслідкові зв'язки між діяльністю української діаспори під час кампанії та мовою видань, які висвітлювали їхню діяльність. Дискурс-аналіз дозволив описати їхню риторіку. Враховуючи підхід Н.Феркло, нам важливо дослідити, як ця риторика змінювалась.

Ми використовуємо дискурс-аналіз для дослідження матеріалів видань «Свобода», «Америка», «The Ukrainian Weekly». Газета «Свобода» – перша українська газета в США, яка виходить безперервно з 1893 року, заснована організацією Український Народний Союз. «Америка» – перший часопис діаспори, який видають з 1912 року. «The Ukrainian Weekly» – англomовний тижневик Українського Народного Союзу, який з 1933 року виходив як додаток до «Свободи», а з 1971-го року – як самостійне видання та був розрахований на англomовних українців.

Ми відштовхуємось від того, що видання «Свобода», «Америка», «The Ukrainian Weekly» відстоювали позицію української діаспори та не були відстороненими від неї. Ми використовуємо визначення дослідниці Бернадет Беркер-Пламмер, яка описує медію як продовження соціальних рухів та організацій. Відтак аналізуємо повідомлення видань як такі, що відповідають стратегії української діаспори у веденні кампанії. Тобто, аналізуючи те, як ЗМІ висвітлювали її, зрозуміємо, якою вона була.

Б.Баркер-Пламмер використовує поняття медіа-прагматизму та медіа-диверсіонізму. Медіа-прагматизмом дослідниця називає стратегію,

метою якою є використання медій як комунікаційного ресурсу. Водночас медіа-диверсіонізм — це стратегія, яка передбачає «переманювання» ЗМІ у бажаний для організації дискурс. Ми використовуємо поняття медіа-диверсіонізму та медіа-прагматизму для порівняльного аналізу дискурсів, які панували на сторінках діаспорної преси.

Однак деякі дослідники зазначають, що якщо кількісний контент-аналіз використовують для визначень тривалості та частоти матеріалів, то для інтерпретації форм та патернів доцільно використовувати якісний контент-аналіз. Обираємо метод проведення, запропонований Клаусом Кріппендорфом. У своєму дослідженні «Content Analysis: An introduction to its methodology» він рекомендує аналізувати текст відносно певного контексту через три кроки: опис характеристик комунікацій, пошук причин створення матеріалів та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та їх висвітленням.

Найпроблемнішим в дискурс-аналізі є визначення одиниці аналізу. У цьому ми послуговуємось теорією дослідника Т. ван Дейка, який вважає, що одиницями дискурс-аналізу повинні виступати макроструктури тексту, що відображають його загальний зміст.

Отже, у цьому розділі ми проведемо аналіз текстів та запишемо судження, які виникають у результаті його попередньої інтерпретації. Проведемо агрегацію текстів шляхом відбору фрагментів найбільш значущих з точки зору дослідницьких завдань. Ідентифікуємо домінуючі теми, патерни, зв'язки та підтвердимо їх цитатами. Агреговані дані структуруємо та зробимо висновки у другому підрозділі цього розділу щодо висвітлення кампанії, відповідно до концепції медіа-прагматизму та медіа-диверсіонізму. У третьому підрозділі ми проаналізуємо, як змінювався дискурс голоду в Україні протягом ведення кампанії української діаспори в США.

3.2. Висвітлення кампанії української діаспори за створення Комісії США по голоду в Україні

Видання «Свобода», «Америка» та «The Ukrainian Weekly» систематично висвітлювали кампанію української діаспори за визнання голоду в США. «Свобода» та «The Ukrainian Weekly» засновані Українським Народним Союзом, який брав активну участь у цій кампанії, а його віце-президент Мирон Куропась увійшов до комісії Конгресу з дослідження голоду як публічний член. Газета та тижневик робили публікації з подій, приурочених вшануванню пам'яті померлих, в кожному штаті, публікували логістику проведення акцій та фінансові звіти організаторів. «Свобода» та «Америка» вдавались до відкритих закликів до українців діаспори долучитись до проведення та участі в кампанії. Обидві газети орієнтувались на українців в Америці, тоді як тижневик «The Ukrainian Weekly» – на англомовних українців та американців. Про це свідчить те, що основний меседж публікацій «Свободи» та «Америци» за цей період – чому «ми», тобто українці, повинні долучитись до кампанії. Публікації «The Ukrainian Weekly» переважно стосуються змісту діяльності комісії з дослідження голоду, перебігу просування законопроекту в Конгресі та доцільності виділення фінансів на її роботу з бюджету США. Вони транслують меседж – чому Америка має підтримати українців та в який спосіб.

У публікації «Вашингтонський комітет для відзначення великого голоду діє» у випуску «Свободи» від 30 червня 1983-го року йдеться про те, що 50-ліття «народовбивчого голоду в Україні — це не тільки час вшанування пам'яті жертв тієї небаченої доти демографічної катастрофи, але також нагода для популяризації загально української справи» [56]. Це підтверджує, що українська діаспора в США та Український Народний Союз мав намір використати 50-ту річницю голоду в Україні як початок

широкомасштабного привернення уваги, а не обмежитись вшануванням, як у випадку з 35-ою річницею. В попередніх підрозділах ми стверджували, що саме з вшанування 50-ї річниці у Вашингтоні почалась кампанія за створення комісії США по голоду в Україні. Нам це підтвердила Уляна Мазуркевич, яка увійшла до комісії як публічна членкиня. Відтак діаспора використовує пресу, щоб означити, що не обмежиться комеморативними практиками. Адже «нема найменшого сумніву, що українська діаспора в цьому році, коли припадає 50-та річниця цієї неперевершеної трагедії, повинна докласти максимум зусиль, щоб не тільки зберегти пам'ять про тих, що загинули від голодової смерті, але щоб розкрити справжнє обличчя Москви» [65].

У кожному випуску «Свободи» протягом трьох місяців до відзначення річниці голоду у Вашингтоні, яке мало бути наймасовішим серед усіх, були публікації про створення комітетів з відзначення та його логістику в найбільших містах, а також заклики долучитись. Після вшанувань в кожному штаті та місті публікували репортажні матеріали. До прикладу, в публікації «Рочестер вшановує пам'ять жертв голоду в Україні» у випуску «Свободи» від 30 червня 1983 року, вшанування описують як «фронт змагань за самобутність українського народу», адже «лише масовою участю привернемо увагу американського народу до злочинів Москви, про які ми не сміємо забути» [57]. Газета звертається до своєї аудиторії через конструкт «ми» і ототожнює себе з нею. В публікаціях немає відсторонення від події, автори роблять заклики до аудиторії, як в колонках, так і в новинних повідомленнях. У публікації «Ми гідно і достойно розпочали велике діло» під «великим ділом» ми розуміємо кампанію української діаспори. Вже після успішної акції у Вашингтоні «Свобода» наголошує, що «ми повинні продовжувати нашу невтомну працю— освідомлювання себе і світ про те велике зло, що йому

ім'я червоний російський імперіалізм, переплетений комуністичною інтернаціональною ідеологією» [58].

«Свобода» робить публікації про книгу Роберта Конквеста, написання якої профінансувала українська діаспора та Український Народний Союз, зокрема. В рецензії до книги є цитата Конквеста про те, що політика США «супроти СРСР не може бути базована на припущеннях, якими хотіли б ми бачити керівників советів, але радше має базуватися на тому, якими вони є» [63]. Це логічно накладається на те, що саме створена конгресова комісія викриє факти, які дозволять засудити політику Радянського Союзу.

Газета «Свобода» почала висвітлювати створення комісії з моменту реєстрації законопроекту. У публікації «Чи не забагато про голод» українців Америки закликають підтримати заходи конгресмена Дж. Флоріо в створенні комісії для дослідження причин та наслідків голоду, бо таким чином можна виконати «обов'язок не тільки перед своїм глухонімим народом, а й перед Америкою, яка не може бути сліпою в сьогоdnішньому загрозливому житті» [59]. Відтак діаспора допомагає не тільки відстояти історію свого народу, а й допомагає США відновити справедливість, що накладається на домінуючий дискурс холодної війни. Одразу після того, як громадські організації «Американці в обороні людських прав в Україні» та Український Народний Союз почали збирати петиції конгресменам та сенаторам для отримання в подальшому голосів за законопроект, «Свобода» закликала долучитись, аби «реалізувати прийняті принципи прав людини на засудити Советський Союз за великий злочин проти людства» [55]. У випуску від 24 січня 1984 року публікують лист конгресмена Дж. Флоріо про те, що він вніс законопроект про створення комісії до Конгресу [60]. Водночас у висвітленні просування законопроекту в Конгресі США «Свобода» подавала дві позиції. Наприклад, у публікації про застереження Адміністрації Р. Рейгана щодо

участі урядових чиновників у діяльності комісії, наводять аргументи І. Ольшанівського та М. Куропася про доцільність створення саме державної інституції, а не приватної [64].

Протягом ведення кампанії українська діаспора лобіювала включення матеріалів про голод 1932-33-го років до шкільної програми середньої школи, для координування створили Тимчасовий Комітет. «Свобода» та «Америка» послідовно висвітлювали його діяльність. Коли Департамент освіти Нью-Йорку не включив 17 сторінок тексту про голод до шкільної програми, «Свобода» робить публікацію, де називає це «дискримінаційною політикою відносно української спільноти» та закликає надсилати листи чиновникам з вимогою змінити рішення департаменту [67].

Газета «Америка», яка видавалась Союзом українців-католиків «Провидіння», менш системно висвітлювала кампанію в порівнянні зі «Свободою», зокрема через релігійну спрямованість та регіональну обмеженість – газета висвітлювала переважно події з Північної Америки.

Одну сторінку випуску «Америки» від 21 травня 1983 року займає промова Митрополита Української католицької церкви Стефана під час панахиди в пам'ять жертв голоду та інтерпретація промови автора Івана Кедрика з назвою «Заклик авторитета». Газета надавала звіти католицьких організацій, які беруть участь в кампанії за створення комісії. «Америка» також висвітлює роботу над книгою Р. Конквеста, підкреслюючи роль Українського Наукового Інституту Гарвардського Університету, а не Українського Народного Союзу, як у висвітленні газетою «Свобода». Видання «Америка» висвітлювало збір петицій до сенаторів та просування законопроекту про створення комісії в Конгресі. У публікації «Американські сенатори підтримують резолюцію про Великий голод» цитують, що «ми не можемо і не сміємо забути сім мільйонів людей, які загинули невинно» [41].

Тижневик «Ukrainian Weekly» зробив спеціальний випуск про «Великий Голод в Україні» зі свідченнями очевидців та колонками істориків (Додаток А.1). Ще раніше – 20 березня 1982 року – «Ukrainian Weekly» підготував випуск про Голодомор на 60 сторінок, який надіслали всім сенаторам на конгресменам США.

В публікаціях тижневика не було прямих закликів до участі в одиничних акціях, як у «Свободи» та «Америки», водночас були заклики до аудиторії привертати увагу медіа, а також заклики до інших медіа висвітлювати та популяризувати тему голоду в Україні. У випуску «Ukrainian Weekly» від 2 жовтня 1983 року публікують інструкцію, як допомогти та як говорити з медіа, щоб «оприлюднити пам'ять про голод, у результаті якого загинуло 20% українського народу». Тижневик визначає мету вшанування річниці голоду 1932-33 років: «зосередити увагу ЗМІ на зусиллях, спрямованих на відзначення голоду, взявши на себе зобов'язання розповісти про голодну історію» [70].

Після відзначення річниці голоду тижневик, як і газета «Свобода», робить публікації про те, чому та як українська діаспора має продовжувати популяризувати тему голоду: «Місцеві активісти тепер повинні працювати над тим, щоб історія голоду була включена до шкільних програм. Повинні організувати семінари та громадські спостереження. Має бути координувана стратегія для максимально широкого розповсюдження документальних фільмів про голод. Місцеві комітети, створені для відзначення ювілею, не треба розпускати. Вони повинні підтримувати структуру для продовження діяльності» [72].

Тижневик «Ukrainian Weekly» висвітлював створення самої комісії. Враховуючи, що видання орієнтувалось на англomовних українців та американців, які цікавились українською тематикою, «Ukrainian Weekly» зосереджується на процедурних питаннях створення комісії та тих політиках, які її підтримують, а отже, можуть бути цікаві українським

виборцям. У випуску від 23 вересня 1984 року є публікація із закликом президента Українського Народного Союзу підтримати комісію, яку називають тут «голодовою». Робота комісії має «служити стримуючим чинником для майбутніх злочинів, поліпшить зовнішню політику США, надаючи інформацію про природу радянської системи» [75]. У публікації «Американський єврейський комітет у листі до Персі закликає проголосувати за законопроект» наводять цитату: «Ми працювали над тим, щоб люди усвідомили велику людську трагедію, що спіткала Україну. Щоб сформувати знання американців про український голод» [70]. У публікації «Більше конгресменів підтримують комісію з дослідження голоду» йдеться про те, що ще 8 конгресменів приєдналися до 32 своїх колег у спільному фінансуванні законопроекту [74].

Отже, «Свобода» та «Америка» транслювали повідомлення, які виконували мобілізуючу функцію для української діаспори та їхніх організацій-засновниць. «The Ukrainian Weekly» не містив відкритих закликів доєднатись до кампанії та висвітлював її збалансовано, водночас транслював повідомлення, орієнтовані на англomовну аудиторію, які накладались на загальний дискурс діаспори в кампанії. Тобто, організації використовували медіа як власний комунікаційний ресурс, що, за визначенням Б.Баркер-Пламмер, відповідає стратегії медіа-прагматизму.

3.3. Дискурс голоду 1932-33 років в Україні у друкованих виданнях української діаспори США

У попередньому підрозділі ми дослідили риторичну пресу української діаспори у висвітленні кампанії за створення комісії Конгресу США по голоду. Відтак зрозуміли, що вона відповідає стратегії медіа-прагматизму, адже видання висвітлювали кампанію на користь організацій української діаспори задля досягнення політичної мети. Те, навіщо висвітлювали

кампанію, пов'язано з тим, в який спосіб це робили. У цьому підрозділі ми проаналізуємо, яким був дискурс голоду у виданнях «Свобода», «Америка» та «The Ukrainian Weekly».

Ми відштовхуємось від того, що організації, які брали участь в кампанії за визнання голоду, використовували медіа в її проведенні. Відтак ми припускаємо, що дискурс голоду 1932-33 років формувався в контексті необхідності відновлення справедливості через конструкт «ми» та насадження відчуття співвідповідальності. А також через конструкт «вони», який відображав Радянський Союз та його політику, що наклалося на домінуючий дискурс української діаспори.

Газета «Свобода» не використовувала слово «Голодомор», натомість вживала «Великий голод» та «штучний голод». У публікації «Американська католицька ієрархія засуджує штучний голод» йдеться про те, що конференція американського католицького єпископату прийняла резолюцію, в якій засудила штучний голод в Україні в 1932-33 роках, називаючи його «геноцидом». Це одна з перших публікацій, де вживають слово «геноцид» стосовно голоду 1932-33 років в Україні. Власне, визнання голоду геноцидом і є частковим відновленням справедливості для української діаспори, адже вона наполягає – українців знищували через національну приналежність. У публікації «Свободи» про те, що Роберт Конквест закінчує свою працю про голод, вказують, що в книзі «обговорюваний український голод наводять як класичний приклад геноциду» [53]. На першій шпальті випуску «Ukrainian Weekly» від 2 жовтня 1983-го року в заголовок виносять «Голод був геноцидом». У статтях «Америки» слово «геноцид» не вживають, водночас описують голод 1932-33-го років як такий, що має ознаки геноциду: «вони страждали та помирали від голоду, систематично організованого Радянським Союзом, тільки тому, що вони були українцями».

Як ми стверджували у попередніх розділах, українська діаспора в прагненні інтернаціоналізувати тему голоду 1932-33 років наслідувала приклад єврейського лобі в США. Ідея мучеництва і необхідності компенсації за нього, властива Голокосту, стала базовою для позиціонування голоду громадськими організаціями діаспори, зрештою, це вплинуло на визначення голоду в пресі діаспори. Аби підкреслити співмірність трагедій, українська преса, зокрема «Свобода» і «Америка», називають голод 1932-33 рр. «українським Голокостом».

У публікації «Етнічні групи відгукнулись на український Голокост» є звернення президента Американо-єврейського комітету, який не називає український голод Голокостом, водночас «Свобода» виносить це слово в заголовок [53]. У репортажі з лекції Джеймса Мейса, який говорив про «український Голокост», йдеться про те, що Мейса запитали про різницю між «обома Голокостами» і він відповів, що «Сталін хотів зломити назавжди спротив України, зломити її національний хребет і цим розв'язати остаточно українське питання, знищити село – базу національних почувань, і національну еліту, тобто – знищити українців як націю» [54]. Газета «Америка» в публікації про фільм «Жнива розпачу» пише, що «наш обов'язок пам'ятати про неповинні жертви українського Голокосту». У колонці «Чи нас жидів обходять чужі трагедії», опублікованій «Свободою», автор наводить аргументи, чому євреї мають визнати співмірність «двох трагедій», навіть враховуючи те, що український голод ще не визнали геноцидом, та «судити про них на підставі відомих даних або відкинути їх як принципово не підлеглі стовідсотковій перевірці» [68]. У листі до редакції, який передруковує «Америка», йдеться про несправедливе ставлення до українців, «як до співучасників більш горезвісного єврейського Голокосту, в якому гітлерівський нацистський режим знищив не тільки євреїв, але й українців та інших східних європейців. Український народ несправедливо

зображувався як нація фашистських співучасників на основі окремих фактів, обґрунтованих переважно псевдосвідченнями та сфабрикованими свідченнями ворожих радянських режимів». У випуску тижневика «Ukrainian Weekly» від 11 серпня 1985 року пишуть, що «Великий голод, в якому загинули 7 мільйонів осіб, передував Голокосту, в якому загинули 6 мільйонів євреїв, а мільйони інших були також систематично вбиті» [77].

Враховуючи, що Голокост був визнаною трагедією, порівняння з ним є доцільним протягом кампанії за створення комісії. Адже, якщо голод 1932-33 років співмірний за масштабами з Голокостом, то задля відновлення справедливості, він має бути визнаний також.

«Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly» підкреслюють масовість голоду, адже загинули «мільйони». Поруч з іншими означеннями стає зрозуміло, що ці «мільйони» є «невинними». Водночас дані про кількість загиблих різняться. У публікації «Московський окупант над українським народом» газети «Свобода» пише, що через голод «загинули понад 10 мільйонів українських людей, і це ніколи не забудеться» [66]. В іншій публікації газети йдеться про те, що «число всіх українців, які загинули від зорганізованого советським урядом україно-вбивчого голоду в 1932-33 роках точно годі встановити. Сам Баліцький, шеф ГПУ в Україні, подав цифру 8-9 мільйонів» [68]. В «Америці» пишуть, що «у страшній голодовій катастрофі загинули понад сім мільйонів людей – старших і дітей» [44]. Послідовно висвітлюючи тему голоду, видання в більшості своїх публікацій нагадують про його масштаби.

Газета «Свобода» протягом 1983-85-го років видавала рубрику «З пожовклих листків» зі свідченнями про голод в Україні (Додаток А.6). Спогади, представлені в цих свідченнях, описували подробиці повсякденного життя 1932-33-х років. Як харчувались, як змінювались межі нормального та як вмирили – це ті теми, які видання не могли

транслявати поза свідченням очевидців. Ті, що вижили, створюють хронологію, що починається з процесів колективізації і закінчується смертю на сторінках «Свободи». Завдяки цьому поруч із публікаціями про формальне визнання голоду з'являється тема страждань під час голоду, і вона підсилює публікації 1983-85-го років.

Тижневик «Ukrainian Weekly» у 1980-х роках передруковував публікації «Свободи», у яких висвітлювали події 1932-33-го років в Україні. Поруч із цим у серії матеріалів аналізували висвітлення подій голоду американським виданням «The New York Times», в якому, як ми згадували раніше, подавали недостовірну інформацію щодо причин масової смертності в Україні: «коли слова «геноцид» і «голокост» стали частиною журналістського лексикону, The New York Times замовчував жахіття 1933-го року в Україні» [71]. У публікації «Ukrainian Weekly» із критикою навчальних планів читаємо: «у 1930-х роках українці на Заході намагалися оприлюднити відомості про радянський геноцид, але в СРСР було багато партизанів у західній пресі, які зробили все можливе, щоб приховати правду» [72].

У попередніх розділах ми стверджували, що українська діаспора використовувала антирадянські настрої у формуванні суспільно-політичного дискурсу голоду напередодні кампанії за створення комісії. Проаналізувавши видання, ми бачимо, що це було властиво і медійному дискурсу, зокрема, виданням «Свобода» та «Америка». Те, хто має понести відповідальність за вчинення голоду, є очевидним: «українці освідомлюють американців про наявність сатанічної сили чужої влади над Україною в 30-х роках». Водночас через присутність ворога – «советська політика», «Сталін вбивав українців», «Радянський Союз знищував» – посилюється образ жертви, який послідовно вибудовувався українською діаспорою.

Щоб вирішити несправедливість, яку вчинили у 30-х роках,

українська діаспора має популяризувати травму свого народу через залучення та підтримку кампанії – меседж публікацій газет «Свобода» та «Америка». Через публікації «Ukrainian Weekly» транслюється ідея відповідальності американців за відновлення справедливості щодо голоду: «Не те, щоби українці цього не намагалися оприлюднити. Вони це робили, але майже на кожному кроці їх ігнорували, ледь терпіли або просто їм не вірили. Це неймовірно – у житниці Європи до 10 мільйонів людей померли від голоду, тому що кожна крихта, кожне насіння чогось їстівного примусово відбирали. А харчові продукти з тієї ж країни були доступні закордоном, вони перевантажували світові ринки» [76]. Через публікації діаспора звертається до американців з повідомленням – якщо ми толерували голод раніше, то зараз ми зобов'язані діяти: «треба розплющити колись засліплені очі уряду США, які дали дипломатичне визнання СРСР в той час, коли мільйони його громадян вмирали внаслідок голоду, що диктувався прагненням Сталіна знищити український народ» [70]. Автор дорікає США, транслюючи геноцидне розуміння голоду 1932-33-го років.

Отже, у випадку «Свободи» та «Америки» конструкт «ми» включав українців діаспори, які мають «освідомлювати» США про голод в Україні, то у випадку «Ukrainian Weekly» до конструкту «ми» додаються і самі американці, які мають підтримати старання українців «розповісти світові правду про Великий голод».

Медійний дискурс голоду 1932-33 років створювався в контексті необхідності відновлення справедливості, запит на яку формувала українська діаспора. Він повністю відповідає суспільно-політичному дискурсу, який оформився напередодні створення комісії США по голоду в Україні. Відтак, ми стверджуємо, що конструкти про голод, які використовували видання «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly»,

підтверджують стратегію медіа-прагматизму у висвітленні кампанії за створення комісії США по голоду в Україні.

ВИСНОВКИ

Інституційне оформлення діаспори у 1960-70-х роках, яке стало чинником кампанії за створення комісії Конгресу США по голоду в Україні, пов'язано з третьою хвилею міграції, яка була політично вмотивованою. Якщо у міжвоєнні роки діаспора була більше орієнтована на Україну та співпрацю з українськими організаціями, у 1960-80-х роках вона переходить до концепції української спільноти в Америці, яка передбачає часткову асиміляцію в американське суспільство. Можна стверджувати, що в середині 1980-х років українська діаспора США досягла значних результатів в політичній інтеграції, хоча у кількісному вимірі її участь у вищих владних структурах так і не стала значною. Асиміляцію в американське громадянське суспільство продемонстрували організації Український конгресовий комітет Америки та Український Народний Союз, які згодом брали активну участь в кампанії діаспори за створення комісії.

Третя хвиля міграції актуалізувала тему голоду, а віктимізація його дискурсу накладалась на домінуючий антирадянський дискурс під час холодної війни. Публічно про голод починають говорити в 1970-х роках. Тоді ж представники третьої хвилі міграції вперше вживають слово «геноцид» як спосіб легітимізувати голод як трагедію.

У 1981 році українська діаспора США розпочала масштабну кампанію вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933-х років в Україні, приурочену до 50-річчя цієї трагедії українського народу. Водночас ця кампанія мала на меті дослідження Голодомору та його визнання геноцидом. Активну участь у ній взяли понад 120 громадсько-політичних, релігійних, наукових, жіночих, молодіжних та професійних об'єднань українців. Ми вважаємо, що кампанія за створення Комісії по

голоду 1932-33 рр. в Україні в Конгресі США розпочалась з маніфестації 2 жовтня 1983 року у Вашингтоні, на яку приїхали 18 тисяч українців. Це підтверджують учасники конгресової комісії.

Створення Комісії США по голоду в Україні є політичним рішенням. У цьому дослідженні ми довели, що участь в кампанії була політичною, а не громадською. Діяльність української діаспори під час кампанії за створення комісії була сконцентрована в декількох напрямках:

- 1) підготовка наукових праць та проведення міжнародних конференцій, присвячених голоду 1932-1933-х років;
- 2) організація маніфестацій, мітингів та інших багатолюдних акцій на відзначення цієї трагічної події;
- 3) організація масштабної інформаційної кампанії в мас-медіа;
- 4) лобізм на рівні конгресменів та сенаторів США.

Українська діаспора без фінансового капіталу поставила тему голоду на порядок денний. Вона пройшла три рівні політичної дії: формулювання вимог, рівень спроможності передачі інформації та рівень тиску для прийняття політичного рішення.

Протягом кампанії політична участь української діаспори мала наступні конвенційні форми: участь у діяльності організацій, що опікуються проблемами спільноти; об'єднання організацій через спільну мету; залучення медіапідтримки; комунікація із представниками керівництва штатів та Конгресу США; організація та участь у демонстраціях та акціях; лобіювання законопроекту. Підписання петицій деякі західні дослідники називають неконвенційною формою політичної участі. Ми обґрунтували, чому ця форма є конвенційною у нашому випадку. Відтак, розуміємо, що політична участь української діаспори мала форми та характеристики, притаманні політичній системі США.

Мобілізуючи функцію в кампанії виконували видання української діаспори. «Свобода» та «Америка» транслиували відкриті заклики

долучитись до кампанії. Їхня риторика відповідала меті діаспоральних організацій не обмежуватись комеморативними практиками до відзначення 50-ї річниці голоду, а розпочати кампанію за його визнання в США. «The Ukrainian Weekly» не містив відкритих закликів доєднатись до кампанії та висвітлював її збалансовано, водночас транслював повідомлення, орієнтовані на англomовну аудиторію, які наклались на загальний дискурс діаспори в кампанії. Ми дійшли висновку, що те, як видання висвітлювали кампанію, відповідає стратегії медіа-прагматизму.

Відповідно до стратегії, дискурс голоду 1932-33 рр. формувався в контексті необхідності відновлення справедливості через конструкт «ми» та насадження відчуття співвідповідальності. А також через конструкт «вони», який відображав Радянський Союз та його політику, що наклалося на домінуючий дискурс української діаспори.

Українська діаспора в прагненні інтернаціоналізувати тему голоду 1932-33-х років наслідувала приклад єврейського лобі в США. Ідея мучеництва і необхідності компенсації за нього, властива Голокосту, стала базовою для позиціонування голоду громадськими організаціями діаспори, зрештою, це вплинуло на визначення голоду в пресі діаспори. «Свобода» і «Америка» називають голод 1932-33-х років «українським Голокостом» та порівнюють дві «співмірні» трагедії.

Українська діаспора використовувала антирадянські настрої у формуванні суспільно-політичного дискурсу голоду напередодні кампанії за створення комісії. Проаналізувавши видання, ми бачимо, що це було властиво і медійному дискурсу, зокрема, виданням «Свобода» та «Америка». Те, хто має понести відповідальність за вчинення голоду, є очевидним. Через присутність ворога – «советська політика», «Сталін вбивав українців», «Радянський Союз знищував» – посилюється образ жертви, який послідовно вибудовувався українською діаспорою. «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly» підкреслюють масовість

голоду, адже загинули «мільйони». Поруч із іншими означеннями стає зрозуміло, що ці «мільйони» є «невинними».

Щоб вирішити несправедливість, яку вчинили у 30-х роках, українська діаспора має популяризувати травму свого народу через залучення та підтримку кампанії – меседж публікацій газет «Свобода» та «Америка». Через публікації «Ukrainian Weekly» транлюється ідея відповідальності американців за відновлення справедливості щодо голоду.

Медійний дискурс голоду 1932-33 рр. створювався в контексті необхідності відновлення справедливості, запит на яку формувала українська діаспора. Він повністю відповідає суспільно-політичному дискурсу, який оформився напередодні створення комісії США по голоду в Україні. Відтак, ми стверджуємо, що конструкти про голод, які використовували видання «Свобода», «Америка» та «Ukrainian Weekly», підтверджують стратегію медіа-прагматизму у висвітленні кампанії за створення комісії США по голоду в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования. – 1992. – № 4. – С. 122–134.
2. Балда Т. Національна ідея в Україні та пресі діаспори: порівняльний аспект [Електронний ресурс] / Тарас Балда // Вісник Львівського університету. – 2006. – Вип. 28. – Режим доступу: http://journ.lnu.edu.ua/publications/visnyk28/V28_P3_2_Balda.pdf.
3. Звіт заступника головного передсідника д-ра Мирона Куропася. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.svoboda-news.com/archiv/pdf/1989/Svoboda-1989-029.pdf>
4. Ільницький Р. Призначення українців у Америці / Роман Ільницький. Нью-Йорк, 1965. – 126 с.
5. Йоргенсен, Марианне В., Филлипс, Луиза Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод/ Пер. с англ. – 2-е изд., испр. – Х.: Изд-во «Гуманитарный центр», 2008. – С. 26.
6. Кульчицький С.В. Голод 1932-1933 рр. в Україні як геноцид. Київ. – С. 25-27.
7. Кульчицький С.В. Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні як геноцид. Електронний ресурс: <http://history.org.ua/JournALL/pro/14/14.pdf>
8. Куропась М. Історія української іміграції в Америці : збереження культурної спадщини / Мирон Куропась. – Нью-Йорк, 1984. – 99 с.
9. Куропатський М. Історичний шлях українців в Америці / М. Куропатський// Берегиня. – 2000. – С. 42 – 51.
10. Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні : [стаття 28 мовами] / Рафаель Лемкін; ред. Роман Сербин. – К. : Майстерня книги, 2009.

- 11.Лендбел М.О. Участь американських українців у функціонуванні органів державної влади та структур США// Український історичний журнал. – 1998. - №4 – С. 84.
12. Мейс Дж.Відзначення українською діаспорою 50-річчя Голодомору/ Дж. Мейс // Голод 1932 – 1933 років в Україні: причини та наслідки.– К.: Наукова думка, 2003. – С. 798.
- 13.Мейс Дж. Діяльність Комісії Конгресу США з вивчення голоду в Україні. / Дж. Мейс // Голод 1932 – 1933 років в Україні: причини та наслідки. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 798.
- 14.Мерфі Н. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури / Н. Мерфі. –Донецьк : Вебер, Донецька філія, 2007. – 257 с.
- 15.Недужко Ю.В. Тисячоліття хрещення Руси-України. Відзначення світовою громадськістю всесвітньо-історичної події / Ю.В. Недужко. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі України, 2003. – С.96-98.
- 16.Постанова ЦК КП «Про голод 1932-1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з ним архівних матеріалів» // Радянська Україна. – 1990. – 7 лютого. Опубліковано також в кн.: Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – С.3-4.
- 17.Постанова ЦК КПУ «Пропропагандистські та контрпропагандистські заходи щодо протидії розв'язаній реакційними центрами української еміграції антирадянській кампанії у зв'язку з продовольчими труднощами на Україні, що мали місце на початку 30-хрр». Особистий архів Джеймса Мейса.
- 18.ПротоколзавершальногозасіданнякомісіїСШАз голодувУкраїні// Голод 1932–1933 років в Україні: причини і наслідки. –К., 2003.

- 19.Чекалюк В. Преса діаспори США як комунікативний чинник формування ідентичності українців (1939 - 2005 рр.): автореф. дис. канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / В. Чекалюк. – К., 2008. – 20 с.
- 20.Bourdieu, Pierre. Les rites d'institution, Actes de la recherche en sciences sociales, Vol. 43, –1982.–P. 58–63.
- 21.Castles, S., MillerM.J. The Age of Migration. Palgrave MacMillan.4th edition. – 2009.
- 22.Claridge, T. Benefits and Importance of Social Capital. [Електронний ресурс]– 2004. –Режим доступу: <http://www.socialcapitalresearch.com/literature/theory/benefits.html>
- 23.Commission on the Ukraine Famine, Investigation of the Ukrainian Famine 1932- 1933 / Report to Congress. United States Government Printing Office. –1988. – P. 152.
- 24.DurantyW. Russianhungry, butnotstarving [Електронний ресурс] / WalterDuranty – 1933. – Режим доступу: http://www.garethjones.org/soviet_articles/russians_hungry_not_starving.htm
- 25.First Interim Report of Meetings and Hearings of and before the Commission on the Ukraine Famine // Washington: Government PrintingOffice. –1987.
- 26.Foucault, M. The subject and power / Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics. – London: Harvester Wheatsheaf – 1982.
- 27.Sysyn, F. The Ukrainian Famine of 1932–33: the Role of the Ukrainian Diaspora in Research and Public Discussion – 1999. – P. 184–186.
- 28.Halbwachs M. The collective memory / M. Halbwachs // New York: Harper & Row – 1980.

- 29.Himka J.-P. A Central-European Diaspora under the Shadow of WWII : The Galician Ukrainians in North America / John-Paul Himka // Austrian History Yearbook. – 2006. – No 37. – P. 17-31.
- 30.Kuperman, A. J. The moral hazard of humanitarian intervention: Lessons from the Balkans/ A. J. Kuperman // International Studies Quarterly, 52(1). – 2008. – P. 49–80.
- 31.Litynsky W., Larson J. Case Studies: Persecution / W. Litynsky, J. Larson // Genocide. The Human Rights Series: Vol. III. State University of New York – 1986.
- 32.Milbrath L. W., Goel M. L. Political Participation: How and why Do People Get Involved in Politics. – 1982. – 236 p.
- 33.Pascal R. Bos, Adopted memory / R. Bos Pascal // Diaspora and memory, no.13 – 2006.
- 34.Press Release of the USSR Embassy in Canada. On the So-Called Famine in the Ukraine» / News Release. – 1983. – № 60.
- 35.Political Participation of Young People in Europe – Development of Indicators for Comparative Research in the European Union [Електроннийресурс]. – Режим доступу:http://www.sora.at/fileadmin/images/content/Pages/euyoupart_comparative-report.pdf
- 36.Putnam, R Social Capital: Measurement and Consequences. / R. Putnam// The American Prospect – 1993. – № 4.
- 37.Satzewich V. The Ukrainian Diaspora. / Vic Satzewich. Routledge, 2003 – 288 p.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

- 38.Америка. – Филадельфія. – 1983. – № 105

39. Америка. – Филадельфія. – 1983. – № 108
40. Америка. – Филадельфія. – 1983. – № 110
41. Америка. – Филадельфія. – 1984. – № 125
42. Америка. – Филадельфія. – 1984. – № 138
43. Америка. – Филадельфія. – 1984. – № 138
44. Америка. – Филадельфія. – 1984. – № 139
45. Америка. – Филадельфія. – 1984. – № 143
46. Америка. – Филадельфія. – 1984. – № 187
47. Америка. – Филадельфія. – 1985. – № 45
48. Америка. – Филадельфія. – 1985. – № 88
49. Свобода. – Нью-Йорк –1963. – No.172
50. Свобода. – Нью-Йорк –1967. – No.112
51. Свобода. – Нью-Йорк. –1968. –No.139
52. Свобода. – Нью-Йорк –1979. –No.23
53. Свобода. – Нью -Йорк. –1983. – №58.
54. Свобода. – Нью -Йорк. – 1983. – №88.
55. Свобода. – Нью -Йорк. – 1983. – №91
56. Свобода. – Нью -Йорк. – 1983. – № 122
57. Свобода. – Нью -Йорк. – 1983. – №177
58. Свобода. – Нью -Йорк. – 1983. – №190
59. Свобода. – Нью -Йорк. – 1983. – №218
60. Свобода. – Нью -Йорк. – 1984. – №14
61. Свобода. – Нью -Йорк. – 1984. – №21
62. Свобода. – Нью -Йорк. – 1984. – №35
63. Свобода. – Нью -Йорк. – 1984. – №70
64. Свобода. – Нью -Йорк. –1984. – №148
65. Свобода. – Нью -Йорк. – 1984. – №182
66. Свобода. – Нью -Йорк. – 1985. – №2.
67. Свобода. – Нью -Йорк. – 1985. – №151

- 68.Свобода. – Нью -Йорк. – 1985. – №109.
- 69.Ukrainian Weekly. – 1983. – 12.
- 70.Ukrainian Weekly. – 1983. – 33.
- 71.Ukrainian Weekly. – 1983. – 40.
- 72.Ukrainian Weekly. – 1983. – 42
- 73.Ukrainian Weekly. – 1983. – 44.
- 74.Ukrainian Weekly. – 1984. – 33.
- 75.Ukrainian Weekly. – 1984. – 39.
- 76.Ukrainian Weekly. – 1985. – 16.
- 77.Ukrainian Weekly. – 1985. – 32.

ДОДАТКИ

Публікації, зроблені протягом кампанії української діаспори за створення Комісії США по голоду 1932-33 років в Україні

Додаток А.1

Published by the Ukrainian National Association Inc., a fraternal non-profit association

THE Ukrainian Weekly

Vol. LI No. 12 THE UKRAINIAN WEEKLY SUNDAY, MARCH 20, 1983 25 cents

SPECIAL ISSUE: THE GREAT FAMINE IN UKRAINE 1932-33

Community leaders commemorate famine at multi-ethnic Chicago meeting

by Paul M. Basile and
Luba V. Toloczko Markewycz

CHICAGO — More than 70 white ethnic, Black, Hispanic and Asian ethnic leaders met at a Chicago Ukrainian restaurant recently to commemorate the man-made Great Famine of 1932-33 that took 7 million Ukrainian lives.

The multi-ethnic coalition met February 15 at Galan's Ukrainian Cafe in the neighborhood known as the Ukrainian Village on Chicago's Near Northwest Side.

The meeting was organized by the Illinois Consultation on Ethnicity in Education and was moderated by Dr. Myron Kuropas, a consultation founder and supreme vice president of the Ukrainian National Association.

"The consultation brings together a diverse group of ethnic leaders who work in coalitions to solve problems and support common causes," said Edwin Cudecki, consultation chairperson and director of the Bureau of Foreign Languages for the Chicago Public Schools.

The gathering at Galan's constituted the largest steering committee meeting in the consultation's 12-year history. The guest list included business and community leaders, government officials, artists, scholars, educators, lawyers, and other professionals from Illinois' Black, Chinese, German, Greek, Italian, Japanese, Jewish, Lithuanian, Mexican, Polish, Puerto Rican and Ukrainian American communities.

Mr. Cudecki called the meeting together so that this group could learn about the Ukrainian American community and commemorate the 50th anniversary of Stalin's man-made famine.

"This is the first time that Ukrainian Americans have reached out to other ethnic leaders to tell what it meant to have this terrible thing happen to us," Dr. Kuropas said.

Dr. Kuropas' program featured the UNA-commissioned film "Heim of Destiny," which traces the growth of the Ukrainian American community and, in part, tells the story of the famine.

Other Ukrainian Americans present at the gathering were Julian Kubas, vice president of Chicago's Ukrainian Congress Committee and attorney for Walter Polovchak; Michael Olsbansky, UNA District Committee chairman; Stephen Sambirsky, Ukrainian radio announcer; the Rev. Peter Galadza of St. Volodymyr and Olga Ukrainian Catho-

lic Church; the Rev. Walter Klymchuk of St. Nicholas Cathedral; Stephen Kuropas, honorary member of the UNA Supreme Assembly; and Illinois educator Alexandra Kuropas.

After introducing his fellow Ukrainian Americans, Dr. Kuropas explained Stalin's efforts to crush Ukrainian resistance to his forced collectivization program.

"In the early 1930s, Stalin moved to collectivize the farms of Ukraine in order to finance the industrialization of the Soviet Union. Ukrainian farmers resisted because they didn't want to give away their grain. To break the back of this resistance, Stalin exported (much of the food produced in the region), causing 5 to 7 million Ukrainians to starve to death," said Dr. Kuropas.

The world knew little of this famine at the time and knows even less of it today, according to Dr. Kuropas. "This is the first time, to my knowledge, that many of these ethnic leaders will hear anything about this," he said.

The American press corps in the Soviet Union during the 1930s shared part of the blame for this, according to Dr. Kuropas.

During the 1930s, thousands of American writers and movie stars supported Stalin's regime, having been drawn by its ideologies into overlooking its grim realities, Dr. Kuropas said. Under the sway of this misconception, American journalists conspired with Soviet censors to cover up the horrors of the famine rather than besmirch the reputation of "the great Soviet experiment."

In sharing this story with other ethnic leaders, Chicago's Ukrainian Americans took an important step toward bringing this tragedy to the attention of the world community, according to Mr. Cudecki.

Mr. Cudecki urged his fellow leaders to write letters to John Flis, president of the Ukrainian National Association, indicating that they share in the sorrow of the Ukrainian community and pledging themselves to helping Ukrainian Americans "make the world aware of the great tragedy that befell Ukraine in 1933."

Mr. Cudecki seemed to reflect the sentiment of the other ethnic leaders when he wrote, in his own letter to Mr. Flis, that, "by confronting all Americans with the knowledge of Stalin's man-made famine, Ukrainian Americans are committing an act of faith in

(Continued on page 14)

... so that this tragedy will not be forgotten

The horror of millions of people dying of starvation and malnutrition while available food was being exported from Ukraine in 1932 and 1933 will never be forgotten. I am very pleased that The Ukrainian Weekly is devoting a special issue to remembrance of the Great Famine of 50 years ago, so that this tragedy will not be forgotten.

— Sen. Charles H. Percy, chairman of the Senate Committee on Foreign Relations, in a letter to John O. Flis, supreme president of the Ukrainian National Association.

This year, Ukrainians throughout the world are observing the 50th anniversary of the Great Famine of 1932-33, Stalin's planned destruction of the Ukrainian nation in which 7 million men, women and children perished. This special issue of The Ukrainian Weekly is dedicated to the solemn anniversary of this Soviet-perpetrated genocide and to the eternal memory of its victims.

We are sending copies of this special issue — which includes a 12-page pull-out section on pages 3-14 — to all U.S. senators and representatives in order to inform them about this holocaust of the Ukrainian nation, and to all Svoboda subscribers in the hope that they will share this special issue with their non-Ukrainian friends and thus make them aware of the Great Famine.

National committee on Ukraine's Great Famine to solicit funds for memorial observances

JERSEY CITY, N.J. — The financial committee of the National Committee to Commemorate Genocide Victims in Ukraine 1932-33 has announced that \$100,000 will be needed to mark the 50th anniversary of the Soviet-made Great Famine in which 7 million Ukrainians perished.

This conclusion was reached at a meeting of the committee held on Saturday, March 5, at the main office of the Ukrainian National Association. Present were the chairman of the national committee, Prof. Petro Serchenko, financial committee chairman Edward Popil, and George Povstenko, Stephen Procyk and Ulana Dachuk, financial committee members.

As reported earlier, the Great Famine commemoration ceremonies will include two main events. The first is scheduled to be held at South Bound Brook, N.J., at St. Andrew's Memorial Ukrainian Orthodox Church on May 15. The second program will be held in Washington on October 2 and will include a manifestation at the Taras Shevchenko Monument, followed by a demonstration and procession to the Soviet Embassy, and later that afternoon, a commemorative concert at the Kennedy Center. A documentary film about the famine is also planned. The financial committee's goal is to

collect the needed funds through individual contributions as well as from Ukrainian institutions and organizations.

The committee has reported that it is in the process of planning a fund drive, which will soon be announced.

D.C. action committee on famine established

by D. Korbutiak

WASHINGTON — A public meeting was held on Sunday, February 27, in the parish center of the Ukrainian Catholic National Shrine of the Holy Family to solicit the support of Washington's Ukrainian community in commemorating the 50th anniversary of the greatest tragedy in Ukrainian history — the Great Famine of 1932-33. This Ukrainian holocaust, created by Soviet authorities, claimed the lives of over 7 million victims.

As a result of the meeting, a special Washington Action Committee was elected in order to facilitate preparations for the solemn national observance of the Great Famine anniversary. The meeting commenced with an

(Continued on page 15)

Спеціальний випуск «UkrainianWeekly» про голод в Україні, який надсилали сенаторам та конгресменам США, 1983 рік

Published by the Ukrainian National Association Inc., a fraternal non-profit association

THE Ukrainian Weekly

Vol LI No. 41 THE UKRAINIAN WEEKLY SUNDAY, OCTOBER 9, 1983

U.S. GOVERNMENT
DIVISION OF PERIODICALS
LIBRARY OF CONGRESS
WASHINGTON, DC 20540
205
25 cents

18,000 attend famine memorial events in D.C.



Scene at the Washington Monument from memorial rally to commemorate the victims of the Great Famine in Ukraine.

Crowd rallies at Washington Monument Ukrainians protest near Soviet Embassy

*Фото з відзначення 50-річчя голоду біля посольства СРСР у Вашингтоні,
1983 рік*

600 East Coast Ukrainians protest famine at Washington rally

by Kateryna Chumachenko

WASHINGTON — The two city newspapers, The Washington Post and the Washington Times, and all four local television stations carried stories about the UCCA-organized rally held in Washington on Saturday, May 21 to commemorate the 1933 famine-holocaust in Ukraine.

Four Ukrainians were arrested when nine busloads of Ukrainian-Americans



A protester with a placard at the Washington demonstration held on the occasion of the 50th anniversary of the Great Famine.

from Philadelphia, New York and Baltimore, as well as Washington locals broke through the barricades holding them 500 feet away from the Soviet Embassy.

The crowd, holding signs and chanting slogans condemning the Moscow-created famine, was covered on the 6, 6:30, 10 and 11 p.m. news, and the demonstration was the lead story on two of the news broadcasts.

The rally began peacefully near the Taras Shevchenko monument, as nearly 600 East Coast Ukrainians braved the rain to hear addresses by Reps. Larry McDonald (D-Ga.) and William Dannemeyer (R-Calif.), and statements sent from President Ronald Reagan, Vice President George Bush and the mayor of the District of Columbia, Marion Barry.

In his statement, President Reagan said in part: "I am indeed proud and honored to send my warm greetings to the Ukrainian Congress Committee of America as you gather to remember the 50th anniversary of the forced famine in Ukraine.

"This event provides an opportunity to remember those who suffered and died during the farm collectivization and the subsequent period of starvation and severe repression. That attempt to crush the life, will, and spirit of a people by a totalitarian government holds important meaning for us today."

Vice President Bush's message noted: "Our prayers are with you on the 50th anniversary of the famine in Ukraine. This great tragedy of a people lost to the savagery of Communist repression remains heavy on the hearts of free people everywhere."



Rep. Larry McDonald (D-Ga.) addresses rally participants.

The crowd then proceeded to a corner approximately two blocks from the Soviet Embassy. Frustrated at the distance, however, they broke through the barricades, chanting slogans and singing both the American and the Ukrainian national anthems. Within minutes, dozens of police and reporters were on the scene. The demonstration and statements from the organizers, protesters and police were filmed by television news crews.

Some 700 news releases, along with information about the Ukrainian artificial famine, were sent out by the Ukrainian National Information Service before the rally. The Washington Times, the new conservative newspaper in Washington, printed a story the day before the event. At the demonstration, information packets were distributed to

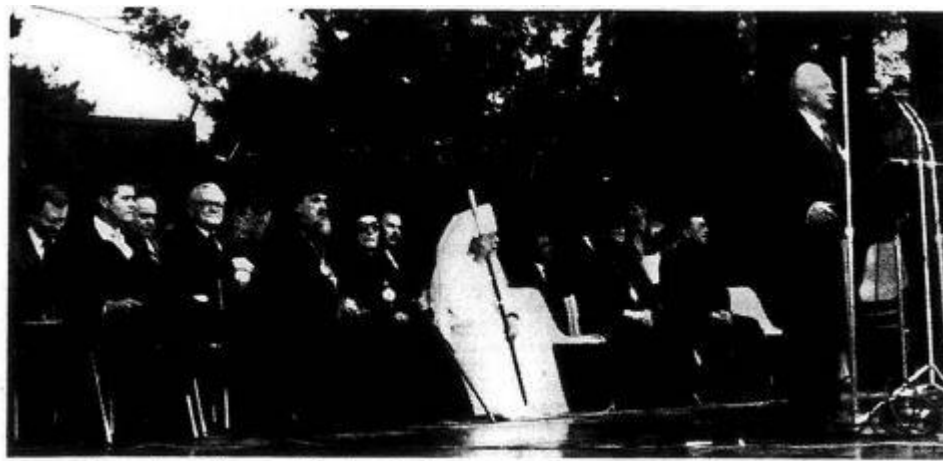
all the press.

Satellite News Network filmed Reps. McDonald's and Dannemeyer's speeches, as well as statements by Prof. Symon Wozhakiwskyj, a survivor of the famine and chairman of the UCCA National Committee to Commemorate the Famine-Holocaust in Ukraine, Kateryna Chumachenko, UNIS director, and Ronya Lozynskyj, SUSTA president. An Associated Press photographer covered the demonstration, and a photo went out over the wire about the event.

Sens. Paul Sarbanes (D-Md.) and Bill Bradley (D-N.J.), and Reps. Don Ritter (R-Pa.), Sherwood Boehlert (R-N.Y.), Bill Green (R-N.Y.), Fernand St. Germain (D-R.I.) and Bernard Dwyer (D-N.J.) all provided statements for the rally.

*Репортаж з відзначення 50-ї річниці голоду у Вашингтоні,
«Ukrainian Weekly», 1983*

Додаток А.4



*Фото з панахид на пам'ять померлим від голоду 1932-33 років, «Америка»,
1984 рік*



Фото з маніфестації за визнання голоду, «Свобода», 1984 рік

З ПОЖОВКЛИХ ЛИСТКІВ

**ВЕЛИКИЙ ГОЛОД
НА СТОРІНКАХ „СВОБОДИ“**

Вівторок 14 лютого 1933 р.

**РАДЯНСЬКА ВЛАДА ГОТУЄ
НОВІ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ
СЕЛЯНСТВА НА УКРАЇНІ**

Москва (СССР). — Сталін рішив іше збільшити боротьбу комуністичної партії з українським селянством, примушуючи його йти на працю до сівхозів та колхозів. Він посиленням переслідування селянства сподівається добитись того, що посівна весняна кампанія буде переведена відповідно до плянів комуністичної партії.

Для боротьби з українським селянством Сталін післав на Україну одного зі своїх секретарів, Постишева, який офіційно займе становище другого секретаря „української комуністичної партії“. Приїхавши до Харкова, Постишев заявив, що комуністична партія вживе найрішучіших заходів проти селянства, щоб змусити його виконати постанови та плани партії й радянської влади. Всі сподіваються нових репресій проти селянства України.

Четвер 16 лютого 1933 р.

**БОЛЬШЕВИКИ СТВОРИЛИ
КОМІСІЮ ДЛЯ ВИДОБУТТЯ
ЗБІЖА З УКРАЇНИ**

Навіть найліпші радянські господарства далеко відстають від пляну Москви (СССР). Вся увага комуністичної влади тепер звернена на посів збіжя, а також на вироблення плянів збору врожаю та відібрання його від населення для потреб держави. В тій цілі рада народніх комісарів Росії сформувала кілька спеціальних комісій. Одна з них, зложена з 6 осіб, буде пильнувати справи засіву на Україні, а також збору врожаю та його збирання для держави. Ці комісії мають диктаторські права для примусу населення виконувати плани й накази радянського уряду.

В Москві тепер розпочався зїзд представників найліпших ударних бригад для засіву піль. На зїзді мають виробити плян дальшої посівної кампанії та винайти засоби, щоби змусити населення засівати поля для потреб держави, а не обмежуватися, в кращому разі, посівами для власних потреб. З північного Кавказу до Москви ідуть делегації від найліпших державних комуністичних господарств, які мають заявити, що справа з посівами стоїть так зле, що навіть ці господарства зможуть виконати завдання лише на 35 до 40%. Взагалі польові роботи в деяких районах України та Кубані виконано лише на 0.82 і годі сказати, чи знайдуться способи поліпшити справу.

Рубрика «З пожовклих листків» зі спогадами тих, хто живив під час голоду, «Свобода», 1984 рік

*Інтерв'ю з учасниками кампанії за створення Комісії США по голоду
1932-33 років в Україні*

Додаток Б

Інтерв'ю з Орестом Дейчаківським

Ви не входили до комісії, тому я хотіла би розпитати про те, як її створення вплинуло на сприйняття української діаспори в США?

По-перше, я думаю, важливо згадати, що було багато заходів і спроб української громади, особливо у 1983 році, коли відзначали 50-річчя Голодомору. Ви, мабуть, про це знаєте – це було частиною лобіювання створення комісії. Це було головне. Я мушу згадати, що не було багато людей, які над цим працювали. Такі головні рушії були, двоє з них вже померли. Їх звали Ольшанівський Ігор і Божена Ольшанівська. Вони не тільки лобіювали комісію голодомору, але також, наприклад, освідомлювали конгресменів про права людини в Україні, про політв'язнів, про репресованих.

Чию роль ви можете ще відзначити?

Мирона Куропася, про нього ви можете багато дізнатись з газети «Свобода».

Так, вона ж фінансувалась Українським Народним Союзом, до якого він входив.

Повернімось до роль комісії для діаспори...

Я зазначу, як змінилась мова Голодомору в Америці. І те, як вона змінилась в Америці, змінило міжнародний дискурс про Голодомор, мені здається, що ця комісія була важливою. Нема сумніву, що це мало вплив.

А яким був дискурс до створення комісії? Як в США сприймали голод?

Треба розрізняти американців і американський конгрес. В американському конгресі ще до того – на початку 80-х років, розуміли і знали, що таке

Голодомор, і що це трагедія. Особливо ті, у кого на округах були мігранти з України. Науковці знали про цю тему, але не розуміли масштабів. А рядові американці не знали нічого.

Чому Конгрес наважився створити комісію, попри ризик зіпсувати відносини з Радянським Союзом?

Виконавча влада... Вони не дуже хотіли. Я пригадую, як представник з держдепу був на слуханнях в Конгресі, як обговорювали і він був проти. Але його Конгрес не послухав. Так, я думаю, тут були нюанси, що не хотіли заважати відносинам з Радянським Союзом, що є іронічно, бо відносини з Радянським Союзом в цих роках були, м'яко кажучи, погані. Республіканці в конгресі теж підтримували, не тільки демократи. Є ще один нюанс, який варто згадати, на цих слуханнях, в підтримку створення комісії виступала єврейська група. Я думаю, що це допомогло.

Додаток Б.1

Інтерв'ю з Уляною Мазуркевич

Як організації працювали з конгресменами та сенаторами?

Наші конгресмени мають свої округи, і в цих округах вони відповідають за своїх виборців. Якщо є тиск на такого конгресмена, щоб він щось підтримував, то він часом піде на поступки, щоб отримати голоси виборців. Кожна організація української діаспори в своєму штаті зверталася до конгресменів. Газета «Ukrainianweekly» та «Свобода», які в той час мали багато читачів, пропагували те і закликали звертатись до конгресменів, та сенаторів. І той тиск був дуже ефективним, бо в кожному штаті люди зверталися і домагалися створення такої комісії.

От ці звернення, тобто, петиції, були індивідуальними чи колективними?

Ну так, були організації, які робили колективні. До прикладу, мій «Комітет оборони прав людини», «Союз українок». Але так само були люди, які самостійно писали. Ми багатьох конгресменів і сенаторів знали особисто. Як є такий тиск на конгресмена з його околиці, то певно, що він підпише.

Українська діаспора наймала професійних лобістів?

Нікого професійного не наймали, кожен сам знав, як це робити. Ми не давали грошей, щоб якась група лобіювала, ми не закладали фондів під це. Все робили на волонтерських засадах. Нам ніхто не платив, люди це робили з доброї волі. Так, ми витратили на це тисячі – їздили, видзвонювали, зустрічались та запрошували на вечері. Американський уряд створив таку комісію та фондував. До тої комісії входили: 2 сенатори, 4 конгресмени і 5 вільних членів. Комісія обрала Джеймса Мейса директором комісії. Його роботу та ще трьох працівників оплатили з видатків. Ми, публічні члени, працювали безкоштовно. Зустрічались раз на декілька місяців, були засідання. Засідання відбувались у Вашингтоні, просто у будинку Конгресу. У це було складно повірити, що саме тут обговорювали справу Голодомору.

Можемо ще повернутись до відзначення річниці голоду? Хто їх організував?

Це був спеціально створений комітет для відзначення того Голодомору Вашингтоні. Всі пішли ходою до Білого дому – це було досить величне відзначення. Потім щоп'ять років були великі відзначення і на 75-ту річницю я звернулася до мого конгресмена і сказала: «Буде добре, якщо ми перекладемо праці комісії українською мовою і надрукуємо в Україні». Ми таки надрукували. На друк і переклад потрібно було сто тисяч доларів.

В яких містах, окрім Вашингтону, були масштабні вшанування?

В Чикаго дуже багато, в Нью-Джерсі та Детройті.

За яким принципом обирали людей, які ввійшли до комісію?
Обирали з тих, хто був активний і знаний в громаді.

Додаток В.3

Інтерв'ю зі Станіславом Кульчицьким, істориком, який входив до «антиголодової» комісії СРСР

Радянський Союз відреагував на створення комісії дуже неспокійно. Тому створили антиголодову комісію на чолі з академіком Арнольдом Шліпаковим. В цю комісію мене включили, я був завідувачим відділом історії соціалістичного будівництва. Зібрали нас в центральному комітеті, показали фільм «Жнива скорботи». Ну і доручили нам, так би мовити, спростувати твердження українських буржуазних націоналістів про ці продовольчі утруднення, які справді мали місце в Радянському Союзі, але не переросли в той голод, про який вони кажуть.

Це був вже 1986 рік. Мене допустили до архівів центрального комітету, це були закриті фонди. Я почав працювати, і ясна справа, що голод справді був і треба було щось з цим робити. Я написав доповідну записку в центральний комітет про те, що треба визнавати, що голод був. Постарався в цій записці пом'якшити так, щоб сприйняли це спокійно. Моя записка в центральному комітеті блукала близько півроку. Потім мені сказали, що я можу опублікувати її в українському історичному журналі тоді, коли про голод скаже перший секретар Щербицький. Щербицький виступив в грудні 1987 року на урочистих зборах, присвячених ювілею радянської влади. Мені було сказано підготувати один абзац про голод. Я підготував, але йому він не сподобався. Щербицький пояснив голод тим, що була посуха, тобто, кліматичні умови.

В січні в газеті «Вісті з України» опублікував статтю, тобто, ту саму записку. Коли опублікували мою записку в Радянському Союзі, мене

почали критикувати всі. Я на той час підготував інший матеріал. «Літературна газета» опублікувала його в п'яти номерах. Там були різні деталі, пов'язані з діяльністю антиголодової комісії. А потім ця брошура, тиражем 60 тисяч примірників, була опублікована. На обкладинці художник зобразив павутиння і написав «трагедія голоду».

У 1987 році дві знакові події були – це відставка Щербицького і народження народного руху України на підтримку перебудови. В масштабі загальносоюзному 1988 рік був характерний тим, що офіційно партію відсторонили від влади, бо Горбачов оголосив повновладдя рад. У 1988 році почалися вже суттєві зрушення, я це називаю переходом революції зверху у революцію знизу, тобто почала набирати оберти саме народна революція.

Українська діаспора зробила дуже багато для того, щоб про голодомор знали в усьому світі. По-перше, вона допомагала нам друкувати наші. Вони буквально найняли Роберта Конквеста і зобов'язали його, за великі гроші, до речі, написати книгу про голод . Після виходу цієї книги діяльність нашої антиголодової комісії припинилася. Нас ніхто більше не збирав. Я з власної ініціативи надіслав лист з проханням визнати голод.